

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu

Rikoksen tunnusmerkistö suomalaisessa oikeuskäytännössä
Tuomas Korhonen

11/2021

TIIVISTELMÄ

Tekijät: *Tuomas Korhonen*

Opinnäytetyön muoto: *tutkimuksellinen*

Julkisuusaste: *Julkinen*

Ohjaaja: *Yliopettaja Satu Rantaeskola*

Tutkinto: *Poliisi (ylempi AMK)*

Tämä tutkimuksellisen opinnäytetyö tarkastelee rikoslain (39/1889) 21 luvun 6 a §:ssä rangaistavaksi säädettyä törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua. Opinnäytetyön tutkimuskysymys on: Millaiseksi on muodostunut rikoslain muutoksella (435/2013) 1.8.2013 voimaan tulleen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevan oikeusnormin sisältö suomalaisessa oikeuskäytännössä? Opinnäytetyö käytännöllisenä tavoitteena on rikosnimikettä koskevan esitutinnan laadun kehittäminen.

Tutkimus sitoutuu sääntökeskeisen lainopin tutkimuksellisiin periaatteisiin ja sen kohteena on oikeusnormilauseen oikeuskäytännössä saama merkitys ja tulkinnallinen sisältö. Opinnäytetyö on metodiltaan tulkinnallinen. Oikeusnormin sisällöstä pyritään menetelmän keinoin saavuttamaan mahdollisimman suuri varmuus tarkastelemalla rikoksen kriminalisoinnin valmisteluaineistoa suhteessa säännöksen soveltamisesta muodostuneeseen oikeuskäytäntöön. Tutkimusaineistona on käytetty hovioikeuksien tekemiä ja julkisiksi tulleita ratkaisuja aikavälillä 1.8.2013–22.2.2021 sekä ainoata korkeimman oikeuden rikosnimikkeestä antamaa ennakkopäätöstä 2017:52.

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu on erilaisia ulkoisesti havaittavia objektiivisia ja rikosentekijän subjektiivista tarkoitusperää koskevia elementtejä yhdistävä erittäin haastava tunnusmerkistö. Tämä tutkimus auttaa esitutkintaviranomaisia tunnistamaan rikokseen viittaavia seikkoja ja arvioimaan on syytä epäillä -kynnyksen täyttymistä, punnitsemaan valmistelutunnusmerkistön suhdetta eräisiin muihin rikoksiin ja rikoksen rangaistavaan yritykseen, ohjaamaan rikosta koskevan näytön koostamisessa ja sen laadun varmistamisessa sekä tunnistamaan rangaistusvastuun ulkopuolelle jäävät tapaukset.

Sivumäärä: *61 s.*

Tarkastuskuukausi ja vuosi: *Marraskuu 2021*

Avainsanat: *henkirikokset, opinnäyte, pahoinpitely, rikoksen valmistelu, rikokset, rikollisuus, tutkimus, väkivaltarikokset*

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	6
2.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet.....	6
2.2 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	6
2.3 Opinnäytetyössä käytetty metodi.....	8
2.4 Opinnäytetyön lähteet ja tutkimusaineisto	10
3 RIKOKSEN VALMISTELUN KRIMINALISOIMISESTA	13
3.1 Eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisointia koskeva valmistelu	13
3.2 Valmistelu rikosentekoprosessissa.....	15
3.3 Rikoksen valmistelun ja yrityksen välisestä rajanvedosta	17
3.4 Valmistelusta luopuminen ja vastuuvapaus.....	20
3.5 Valmistelurikoksen keskeiset elementit	21
4 HENKIRIKOKSEN TAI TÖRKEÄN PAHOINPITELYN VALMISTELU.....	25
4.1 Henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn valmistelun elementit	25
4.2 Hovioikeuksien ratkaisemat oikeustapaukset	26
4.3 Tahallisuus suhteessa henkirikokseen tai törkeään pahoinpitelyyn	30
4.4 Hengenvaarallinen tai rikosentekovälineeksi soveltuva väline	34
4.5 Yksityiskohtainen suunnitelma rikoksen tekemisestä	40
4.6 Palkkaaminen, käskeminen, yllyttäminen, lupautuminen tai tarjoutuminen	46
4.7 Rangaistavuuden poistavat seikat.....	47
4.8 Rangaistusasteikko	51
4.9 Rikosten yksilöinti ja asianomistaja-asema	52
4.10 Päihtymystilan vaikutus syyllisyyteen	52
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	54
LÄHTEET	59

1 JOHDANTO

Tarkastelen tässä opinnäytetyössä rikoslain (39/1889) muutoksella (435/2013) rangaistavaksi 21 luvun 6 a §:ssä säädettyä *törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua*. Työn tarkoitus on lainopillisen tutkimuksen hengessä selkeyttää oikeusnormin sisältöä ja sen soveltamista koskevaa tulkintakäytäntöä tunnusmerkistön, lainvalmistelutöiden ja tuomioistuinratkaisujen valossa. Kriminalisoinnin taustalla ovat vakavien ja törkeiden väkivallanteiden estämiseen liittyvät painavat kriminaalipoliittiset perusteet. Näillä perusteilla rangaistavuuden alaa on laajennettu suomalaisessa rikosoikeudellisessa ajattelussa teon poikkeuksellisen varhaiseen vaiheeseen. Selvitän tutkimuksessani mitä suomalaisessa oikeuskäytännössä pidetään menettelynä, joka täyttää törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tunnusmerkistön (RL 21:6a, 435/2013).

Henkilökohtaisesti kiinnostuin rikosnimikkeestä työskennellessäni Sisä-Suomen poliisilaitoksen ennalta estävän toiminnan ryhmässä ja erityisesti kohdennetun vakavan väkivallan uhkatilanteiden parissa. Poliisin ennalta estävässä toiminnassa valmistelurikosta koskeva esitutkintakynnys tulee arvioitavaksi säännöllisesti. Opinnäytetyöni tarkoitus on tarjota käytännöllisiä työkaluja erityisesti tutkinnanjohtajille tunnusmerkistön täyttymistä koskevissa kysymyksissä. Pohjimmiltaan työssä on kyse rikosnimikettä koskevan esitutkinnan laadun kehittämistä. Toivon voivani tarjota suuntaviivoja rikosta koskevan näytön koostamiseen esitutkintavaiheessa selvittämällä rikoksen tunnusmerkistötekijöille oikeuskäytännössä annettuja merkityksiä ja niitä koskevia tulkintoja.

Tarkastelen opinnäytetyössä rikoksen tunnusmerkistön voimassaoloaikana annettuja lainvoimaisia hovioikeuden ja korkeimman oikeuden tuomioita. Rikosnimikettä koskevia linjaratkaisuja on olemassa vähän, vaikka rikosnimike on ollut voimassa jo suhteellisen pitkään.¹ Henkirikosten määrä on ollut Suomessa laskussa 1990-luvun puolivälistä alkaen. Vuotta 2020 koskevien ennakkotietojen mukaan henkirikoksia ja niiden yrityksiä tutkittiin yhteensä 489 kappaletta – eli poikkeuksellisen paljon.² Väkivaltarikollisuuden kehitys on saanut paljon huomiota julkisuudessa, sillä henkirikosten ja niiden yritysten määrä on ollut suurempi viimeksi yli 10 vuotta sitten.³

Vaikka siis väkivaltarikollisuuden pitkän aikavälin trendi vaikuttaisi olevan laskeva, saattaa vuosien välillä olla suuriakin tilastollisia eroavaisuuksia. Suurin osa toteutuneista vakavista väkivallanteista ei ole edellyttänyt erityistä suunnitelmallisuutta tai valmistelutekoja, mutta suojeluvastuun periaate

¹ Säännös on tullut voimaan rikoslain muutoksella 1.8.2013.

² Lehti 2020, 10 ja Tilastokeskus 2021.

³ Yleisradio 2021.

vaatii valtiota puuttumaan myös suunnitelmallisiin yksilöä vaarantaviin tekoihin tehokkaasti. Opinnäytetyössäni tutkin myös vakavien rikosten valmistelun rangaistavuuden kriminaalipoliittisia perusteluja.

Kuopion kouluisku vuonna 2019 on huolestuttava esimerkki yksittäistenkin toimijoiden kyvystä suunnitella ja toteuttaa laajamittaisia ja yhteiskuntarauhaa vakavasti järkyttäviä äärimmäisiä väkivallantekoja. Vastaavien tekojen ennalta estämiseksi on erittäin tärkeää, että törkeiden henkeen tai terveyteen kohdistuvien rikosten valmistelu tunnistetaan aikaisessa vaiheessa ja toimintaan kyetään puuttumaan. Tämä edellyttää myös, että viranomaisten käytössä on riittävät toimivaltuudet. Edellä mainituista syistä koenkin, että opinnäytetyö on ajankohtainen ja sen tuloksille on olemassa selkeä käytännöllinen tarve.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet

Kaikkeen oikeudelliseen ratkaisutoimintaan sisältyy tulkintaa ja aina konkreettisen tapauksen ratkaistessaan tuomari samalla muotoilee oikeusnormin merkitystä.⁴ Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymys on: *Millaiseksi on muodostunut törkeään henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevan oikeusnormin sisältö suomalaisessa oikeuskäytännössä?* Pysin vastaamaan tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla rikoksen kriminalisoinnin lainvalmisteluaineistoa ja säännöksen soveltamisesta muodostunutta oikeuskäytäntöä suhteessa toisiinsa. Tässä tarkoituksessa arvioin muun muassa, millaista todistelua rikoksen tunnusmerkistötekijöistä tuomioistuimissa on esitetty ja kuinka sen todistusarvoa on arvioitu.

Rikosnimikettä koskevan esitutinnan laadun kehittäminen on tämän opinnäytetyön tavoitteena eräänlainen yläkäsite, joka on jaettu neljään toisiaan täydentävään näkökulmaan. Tutkimuksen tiedonintressi on ensinnäkin praktinen, sillä sen tavoitteena on auttaa esitutkintaviranomaisissa työskenteleviä tunnistamaan käytännön rikostorjuntatyössään rikokseen viittaavia seikkoja ja arvioimaan *on syytä epäillä* -kynnystä. Toiseksi työn tavoitteena on auttaa virkamiehiä punnitsemaan työssään valmistelutunnusmerkistön suhdetta eräisiin muihin rikoksiin ja erityisesti rikoksen rangaistavaan yritykseen. Kolmanneksi tutkimuksen tavoitteena on näyttökysymyksiä käsittelemällä ohjata tutkinnanjohtajia ja tutkijoita rikosta koskevan näytön kokoamisesta ja sen laadun varmistamisesta. Tarkasteluun sisältyy myös neljäs, prosessiekonominen näkökulma, sillä tunnistamalla selkeästi rangaistusvastuun ulkopuolelle jäävät tapaukset voidaan esitutkintaviranomaisen voimavaroja ohjata tarkoituksenmukaisemmin.

Tarkoitukseni ei ole tässä opinnäytetyössä tuottaa oikeusnormia koskevia tulkintasuosituksia, vaan tarkastella käytännönläheisestä näkökulmasta törkeään henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tunnusmerkistötekijöitä sellaisina kuin ne oikeuslähteiden valossa konkretisoituvat.

2.2 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Sitoudun tässä opinnäytetyössä oikeusjärjestykseen sisältyviä säädöksiä lähtökohtanaan pitävän *sääntökeskeisen lainopin* tutkimuksellisiin periaatteisiin. Oikeusjärjestyksen sisältöä tutkivan lainopin tehtäviä ovat tieteenalan synnystä saakka olleet voimassa olevien säädösten tulkitseminen ja niiden systematisointi. Lainopillisen tutkimuksen kohteena ovat perinteisesti olleet oikeusjärjestyk-

⁴ Hirvonen 2012, 127–128.

sen käsittämät oikeusnormit ja tarkoituksena näiden normien sisällön selvittäminen. Oikeustieteellisen tutkimuksen alana lainoppi pyrkii selvittämään säädösten tulkinnallisen sisällön ja näin saamaan informaatiota oikeusnormeista.⁵

Lainoppi on mahdollista luokitella oikeuden tulkintatieteeksi ja määritellä laajasti ymmärrettynä seuraavasti: "- - voimassa olevan oikeuden sääntöjen sekä riittävää institutionaalista tukea ja yhteisöllistä hyväksyntää nauttivien oikeusperiaatteiden ja muiden oikeudellisten ratkaisustandardien tietynhetkinen tulkinnallinen merkityssisältö, joka on johdettavissa institutionaalisista ja ei-institutionaalisista oikeuslähteistä oikeudellisen metodiopin argumentaationsääntöjen avulla".⁶ Oikeusdogmatiikkana tunnetun lainopin tutkimuskohteena on siis voimassa oleva, eli pätevä ja velvoittava oikeus.⁷ Lainopillisen tutkimuksen kentässä tämä opinnäytetyö sijoittuu täsmällisemmin ilmaistuna *rikosoikeusdogmatiikan*, eli rikosta ja rangaistusta koskevien oikeusnormien tutkimuksen kenttään.⁸

Voimassa olevien säännösten tulkitsemisen ohella lainopin tehtävä on näiden säännösten systematisointi, eli yksittäisten säännösten keskinäisten suhteiden tarkastelu systeemitasolla. Systeemitaso kuvaa suomalaista *oikeusjärjestelmää*, joka on oikeustieteen jäsentämä normikokonaisuus. Systematisoinnilla pyritään tuottamaan normien muodostamaan kokonaisuuteen yleiskatsauksellisuutta, ajattelun ekonomiaa ja täsmällisyyttä sekä muodostamaan pohja oikeudellisille teorioille.⁹ Lainopillinen systematisointi pyrkii luomaan relevantista normimateriaalista rationaalisen ja yhteisen järjestelmän.¹⁰ Tässä työssä lainopin systeemistä näkökulmaa edustaa muun muassa normia koskevia tuomioistuinratkaisuja syntetisoiva ote, jossa pyritään tunnistamaan rikoksen tunnusmerkistötekijöiden tuomioista ilmenevä keskeinen tulkinnallinen sisältö. Systeeminen ulottuvuus liittyy myös rikoksen tunnusmerkistön tarkasteluun suhteessa rikosoikeuden yleisiin oppeihin sekä suhteessa muihin rikostunnusmerkistöihin.

Lakitekstin kielellinen ilmaisu on informatiivinen oikeusnormilause, joka on erotettava sen ilmaismasta ajatussisällöstä ja tulkinnallisesta merkityksestä. Tämä tulkinnallinen merkitys on itse normi.¹¹ Lakitekstiin kirjattu oikeusnormilause toimii kielen tasolla, kun taas oikeusnormi sijoittuu

⁵ Aarnio 2011, 1 ja 11–13.

⁶ Siltala 2003, 126.

⁷ Hirvonen 2011, 21–22.

⁸ Korkka-Knuts, Helenius & Frände 2020, 9.

⁹ Aarnio, 1, 21–21 ja 97–99. Yleiskatsauksellisuutta voi kuvata nousemiseksi vuoren huipulle, josta nähdään kauas takertumatta lillukanvarsiin. Ajattelun ekonomia säästää oikeudellisten kysymysten parissa työskenteleviltä aikaa ja vaivaa tarjoamalla valmiin systematiikan, josta ammentaa. Täsmällisyys taas on linssi oikeusjärjestyksen tarkastelemiseksi.

¹⁰ Korkka-Knuts, Helenius & Frände 2020, 9.

¹¹ Aarnio 2011, 29–30.

oikeusjärjestyksen tasolle. Oikeusnormilauseen ja oikeusnormin suhteen voi ilmaista siten, että "- - oikeusnormi koostuu ilmaisusta ja sisällöstä eli oikeusnormilauseesta ja ajatussisällöstä". Oikeusnormilause kantaa siten normia merkityssisältönä.¹²

Lainopin tehtävänä on toimia tulkinnallisena välittäjänä oikeusnormilauseen ja oikeusnormin sisällön välillä ja siten tulkintakannanotoilla selvittää oikeusnormilauseen merkityssisältöä.¹³ Tässä opinnäytetyössä selkiytän oikeusjärjestyksen merkitysten tasolla mitä tosiasiallisesti tarkoittaa esimerkiksi rikoksen tunnusmerkistöön sisältyvä ilmaisu *laatii yksityiskohtaisen suunnitelman jonkin mainitun rikoksen tekemiseksi*.

Tiettyssä mielessä tässä työssä on kyse oikeudellisia tekstejä ymmärtämään pyrkivästä moninkertaisesta tulkinnasta hermeneuttisella kehällä – tutkimuksen tekijän määrättyä rikostunnusmerkistöä koskevia tuomioistuintulkintoja syntetisoivasta tulkinnasta. Kun samalla tunnustetaan tuomioistuintulkintoissa kiteytyvien merkitysten perustuvan aiempiin tulkintoihin, on kyseessä *gadamerilainen hermeneuttinen kehä*, "- - jossa merkitysten tulkinta annetaan aina toisilla merkityksillä, jotka tulkitaan toisilla merkityksillä ja niin edelleen."¹⁴

Vaikka opinnäytetyön fokus ei ole rikosoikeuden oikeudenalakohtaisissa oikeusperiaatteissa, on myös periaatteiden merkitys tuomioistuinten käytännön ratkaisutoiminnassa huomioitava tunnusmerkistöä koskevan harkinnan yhteydessä. Samoin on tunnistettava tunnusmerkistön ilmaiseman normin suhde tiettyihin siihen läheisesti kytkeytyviin normeihin, minkä lisäksi on tarkasteltava valmistelun ja yrityksen tasolla edenneen teon suhdetta. Koska opinnäytteellä on esitutkintaviranomaisen käytännön työhön liittyvät tarkoitusperänsä, kohdistuu mielenkiinto myös tuomioistuinten ja lainsäätäjän merkityssisältöjä tulkitsevaan oikeudelliseen argumentaatioon, tuomioiden justifikaation logiikkaan.

2.3 Opinnäytetyössä käytetty metodi

Kun tehtäväksi otetaan määrätyn oikeusnormin sisällön selvittäminen, on metodia koskevassa kysymyksessä kyse siitä, millä menetelmällä saavutetaan mahdollisimman suuri varmuus tuon normin sisällöstä.¹⁵ Muiden yhteiskuntatieteiden tai humanististen tieteiden tavoin on oikeustieteelle ominaista tietynlainen metodien avoimuus ja pluralismi.¹⁶ Tämän opinnäytetyön tiedonintressi on praktinen, eli tuottaa erityisesti esitutkintaviranomaisten käyttöön ymmärrystä tarkastelun kohteena

¹² Hirvonen 2011, 24.

¹³ Hirvonen 2011, 24.

¹⁴ Tieteen termipankki 2020.

¹⁵ Aarnio 2011, 12.

¹⁶ Hirvonen 2011, 6–9.

olevan valmistelupykälän tuomioistuinkäytännössä saamasta merkityksestä. Lainoppia onkin luonnehdittu oikeudellisia tekstejä ja niiden merkityksiä tutkivaksi tulkintatieteeksi, jonka menetit ovat tulkinnan menetelmiä.¹⁷

Oikeudellisia tekstejä tutkivana tulkintatieteenä lainopin menetit ovat sen sukulaistieteiden kirjallisuustieteiden, teologian ja kielitieteen tavoin merkityksiä tavoittelevia tulkinnan menetelmiä.¹⁸ Tulkinnassa ei ole kyse siitä, että oikeusnormilauseella olisi jokin objektiivinen, yksiselitteinen ja löydettävissä oleva merkityssisältö, josta lainoppi tuottaa tietoa. Luonnolliselle kielelle on ominaista merkitysten moninaisuus ja kyse on pikemminkin siitä, minkä merkityksen ratkaisija oikeusnormilauseelle antaa.¹⁹

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevan oikeusnormin tultua voimaan ovat rikosnimikettä käsitelleet tuomioistuimet hälventäneet sen sisältöä koskevaa oikeudellista epätietoisuutta antamalla juridisia tulkintojaan konkreettisissa oikeustapauksissa. Käsitellen näitä tuomioistuinten ratkaisukäytännössään valmistelurikoksen tunnusmerkistölle antamia merkityksiä ja tulkintoja ja niiden johdonmukaisuutta opinnäytetyössäni muiden oikeuslähteiden, kuten lainsäätäjän tarkoituksen, mahdollistamat tulkintavaihtoehdot huomioiden.

Lainopin työkaluina tulkintametodit ovat niitä työkaluja, jotka mahdollistavat siirtymän oikeuslähteistä ja yksittäisen oikeustapauksen tosiasioista tulkintakannanottoon. Myös oikeudellisesti relevanttien tosiseikkojen tunnistaminen edellyttää tulkintaa, sillä ne on erotettava muista tapaukseen liittyvistä faktoista, jotka eivät ole oikeudellisesti merkityksellisiä. Lainopillisessa tutkimuksessa on mahdollista erottaa tulkintaa määrittävinä periaatteina useita erilaisia tulkintanormeja.²⁰

Tässä opinnäytetyössä oikeusnormin sisältöä tarkasteleva tulkinta lähtee liikkeelle muodollisesta eli formaalista oikeuslähteopista, jonka tärkeimpiä oikeuslähteitä ovat lait, lainvalmistelutyöt ja tuomioistuinratkaisut.²¹ Lainopin kontrolloitavuus, eli sen esittämien kannanottojen uskottavuus, asettaa sille tiettyjä metodisia vaatimuksia. Lainopin on menetelmällisesti työskenneltävä mahdollisimman

¹⁷ Hirvonen 2011, 36.

¹⁸ Hirvonen 2011, 36.

¹⁹ Hirvonen 2011, 37.

²⁰ Hirvonen 2011, 38–40. Tulkintaa määrittäviä periaatteita ovat 1) sanamuodon mukainen tulkinta, 2) systemaattinen tulkinta, 3) historiallinen tulkinta, 4) vertaileva tulkinta, 5) supistava ja laajentava tulkinta, 6) analoginen tulkinta, 7) teleologinen tulkinta, 8) arvoperusteinen tulkinta ja 9) objektiivinen tulkinta.

²¹ Hirvonen 2011, 41–42.

täsmällisillä käsitteillä (*systemaattisuuden vaatimus*), minkä lisäksi sen on argumentoitava kannanottonsa oikeudellisesti ymmärrettävästi ja perusteiltaan kestävällä tavalla (*oikeudellisen argumentaation vaatimus*).²²

Tutkimuksen kohteena on tuomioistuinratkaisusta ilmenevä tunnusmerkistö ja sen soveltamista koskeva oikeudellinen argumentaatio, joka auttaa tunnistamaan normin kattamia tyyppitilanteita.

2.4 Opinnäytetyön lähteet ja tutkimusaineisto

Suomalaisessa oikeuslähdeopissa hovioikeusratkaisuilla ei ole katsottu olevan ylimpien oikeusasteiden (korkein oikeus, korkein hallinto-oikeus) ennakkoratkaisujen kaltaista ohjausinformaatiota, jossa yksittäiseen ratkaisuun sovellettu *singulaarinen* normi muuttuisi kaikissa samankaltaisissa tapauksissa noudatettavaksi ja siten ratkaisutoimintaa ohjeistavaksi *yleiseksi* normiksi.²³ Ylimpien oikeusasteiden valituslupakäytännöistä johtuen suuri osa jutuista jää kuitenkin tosiasiallisesti hovioikeusasteella tehtyjen lainkäyttöratkaisujen varaan. Näin ollen hovioikeusratkaisut antavat paitsi tietoa elämän oikeudellisten ongelmatilanteiden monimuotoisuudesta myös etenkin hyvin perusteltuina tarjoavat argumentteja lainopille – joissain tapauksissa jopa linjaratkaisuja.²⁴

Opinnäytetyöni empiirinen oikeustapausaineisto koostuu korkeimman oikeuden sekä hovioikeuksien antamista tuomioista rikosasioissa, joissa syyte on nostettu törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta (RL 21:6a, 435/2013).²⁵ Hovioikeuksille osoitetussa aineistopyynnössä on tiedusteltu tuomioistuinten tekemiä ja julkisiksi tulleita ratkaisuja aikavälillä 1.8.2013–22.2.2021. Säännös on tullut voimaan 1.8.2013 rikoslain muutoksella 435/2013. Korkein oikeus on tehnyt tarkasteluvälillä yhden rikosnimikettä koskevan ennakkopäätöksen – *KKO 2017:52* – jota on käytetty tässä tutkimuksessa (Finlex).

Vastauksena tietopyyntööni hovioikeudet toimittivat sähköisessä muodossa yhteensä 21 kappaletta tuomioita, jotka jakautuivat lukumääräisesti tuomioistuimittain seuraavasti: Helsingin hovioikeus (11 kpl), Itä-Suomen hovioikeus (5 kpl), Rovaniemen hovioikeus (1 kpl), Turun hovioikeus (3 kpl) ja Vaasan hovioikeus (1 kpl).

²² Aarnio 2011, 12–13.

²³ Aarnio 2011, 73–76.

²⁴ Aarnio 2011, 79.

²⁵ Tuomioistuinten käsittelemät oikeustapaukset ovat saattaneet sisältää myös muita rikosnimikkeitä, mutta kaikille tapauksille yhteistä on, että oikeus on arvioinut tutkimuksen kohteena olevan rikosnimikkeen tunnusmerkistöä.

Yksi Helsingin hovioikeuden toimittamista päätöksistä käsittelee ainoastaan jatkokäsittelylupaa valitukselle, joka koskee rikosasian yhteydessä maksettavaksi määrättyä yksityisoikeudellista korvausta. Eräs Helsingin hovioikeuden päätöksistä taas koskee valtion varoista asianajajalle maksettavaa korvausta ja on tästä syystä rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Helsingin hovioikeus on myös antanut 29.1.2016 rikosnimikettä koskevan tuomion rikosasiassa, joka on sittemmin edennyt korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Yksi Itä-Suomen hovioikeuden tutkimustarkoitukseen luovuttamista ratkaisuksista koskee puolestaan syytetyn valitusta, jolla tämä on vaatinut käräjäoikeudessa hänelle tuomitun rangaistuksen alentamista. Edelleen Helsingin hovioikeuden tuomioista kaksi ja Turun hovioikeuden tuomioista kaksi koskevat täysin toisia rikosnimikkeitä. Näissä tapauksissa syytteet käräjäoikeuksissa on nostettu törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, mutta tulleet kyseisen rikosnimikkeen osalta hylätyiksi. Koska hovioikeudet eivät näissä tapauksissa ole arvioineet tutkimuksen kohteena olevan rikoksen tunnusmerkistötekijöitä, eivät ne ole relevantteja opinnäytetyön tutkimusasetelman kannalta.

Huomioiden rikossäännöksen suhteellisen pitkä voimassaoloaika, kirjoitushetkellä yli seitsemän ja puoli vuotta, voitaneen korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien rikosnimikkeestä antamien ratkaisujen lukumäärää pitää jopa yllättävän alhaisena. Hovioikeuksien toimittamasta aineistosta 13²⁶ tuomiota koskee opinnäytetyön varsinaista aihetta, eli törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tunnusmerkistölle tuomioistuinkäytännössä annettua tulkinnallista sisältöä. Syitä tähän lienee useita ja analysoin niitä tässä tutkimuksessa. Toisaalta muun muassa lakivaliokunta on hallituksen esityksen pohjalta antamassaan mietinnössä ennakoanut tilannetta todetessaan, että "Se, että tällaiset tapaukset voivat käytännössä jäädä vähälukuisiksi, ei vähennä kriminalisoinnin tarvetta tai perusteltavuutta."²⁷ Näin ollen oikeustapausten lukumäärästä ei pidä myöskään vetää liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä kriminalisoinnin onnistumisesta.

Olen oikeustapauksia tässä opinnäytetyössä tarkastellessani pyrkinyt käsittelemään tapausten yksityiskohtia vain silloin ja vain siinä laajuudessa, kun olen kokenut sen tarpeelliseksi rikosnimikkeen tunnusmerkistöön liittyvien seikkojen konkretisoimiseksi ja ratkaisukäytännön elävoittämiseksi. Tällöinkin olen oikeuskirjallisuudessa vakiintuneen käytännön mukaisesti anonymisoinut asiaan osallisten henkilöllisyydet käyttäen kunkin osallisen yksilöimiseksi määrättyä aakkosta (A, B, C ja niin edelleen) ja pidättäytynyt kertomasta tapausten yksityiskohtia tarpeettoman laajasti. Jotta osalliset eivät olisi tekstistä tunnistettavissa, en tapausta käsitellessäni myöskään yksilöi asian ratkaissutta hovioikeutta tai ratkaisun ajankohtaa. Näillä kirjoitusteknisillä ratkaisuilla olen pyrkinyt suojaamaan asianosaisten yksityisyyttä sekä heitä koskevia arkaluontoisia tietoja.

²⁶ Pois lukien yksi korkeimman oikeuden ratkaistavaksi sittemmin edennyt tapaus.

²⁷ LaVM 8/2013 vp.

Samoissa rikosasioissa annettuihin käräjäoikeuden tuomioihin viitataan niiltä osin, kun koen niissä esitetyn hovioikeuden tuomiolauselmaa täydentäviä näkökulmia valmistelurikoksen tunnusmerkistön. Monessa kohdin hovioikeudet viittaavat ratkaisuihinsa erityisesti näytönarvioinnin osalta käräjäoikeuden tuomioihin ja ratkaisu on nähdäkseni tältä osin perusteltu.

Tasapainottelu opinnäytetyön informatiivisuuden ja käyttökelpoisuuden sekä asianosaisten yksityisyyden välillä ei ole aina ollut helppoa, mutta uskon kirjoitustyössäni löytäneeni tarkoituksenmukaisen kompromissin. Ainoan poikkeuksen tähän aineiston käsittelyä koskevaan pääsääntöön muodostaa korkeimman oikeuden ratkaisu *KKO 2017:52*, jonka julkinen osio on julkaistu muun muassa Finlex-palvelussa ja jolle on luonnollisesti annettava hovioikeustason tuomioita painavampi merkitys rikosnimikettä koskevana prejudikaattina.

Tämän opinnäytetyön ulkopuolelle on rajattu muun muassa poliisin ja syyttäjien esitutkinta- ja syyteharkintaprosessien aikana tekemät rikosnimikettä koskevat ratkaisut sekä käräjäoikeuksien antamat tuomiot. Esittelen lyhyesti rikosnimikettä koskevien hovioikeustasoisten tuomioiden muodostaman tutkimusaineiston alaluvussa 4.2, huomioiden edellä esittämäni tietojen julkisuuteen liittyvät rajaukset. Esittelen tapaukset vain niihin liittyvien keskeisten seikkojen osalta, jotta lukijalle muodostaa yleisen tason käsitys tapahtumista ja tuomioistuimella kulloinkin ratkaistavana olleesta oikeudellisesta kysymyksestä. Tapaukset on numeroitu täysin satunnaisessa järjestyksessä, joka ei noudata mitään kronologista logiikkaa, ja viitataan niihin myöhemmin työssäni käsitellessäni rikoksen tunnusmerkistötekijöitä ja rikosnimikkeeseen liittyviä erityisiä oikeudellisia ongelmia. Useissa tuomioista käsitellään myös muita rikosnimikkeitä, mutta rajaan tapausten tarkastelun koskemaan vain törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua ja käsittelen muita rikosnimikkeitä vain siltä osin, kun niillä on selkeä liitanta kyseisen rikoksen tunnusmerkistöön (esimerkiksi ampuma-asevain vastainen ampuma-aseen hallussapito).

Tämän opinnäytetyön rakenne etenee siten, että luvussa 3 tarkastelen rikosten valmisteluun liittyvää oikeudellista problematiikkaa. Luku 4 muodostaa tutkimuksen varsinaisen ytimen ja purkaa rikosnimikkeen tunnusmerkistön keskeisen merkityssisällön lainvalmistelutöiden ja tuomioistuinten ratkaisukäytännön valossa. Korkeimman oikeuden ratkaisua *KKO 2017:52* käsitellään rikoksen tunnusmerkistötekijöiden yhteydessä alaluvussa 4.5. Opinnäytetyön päättävässä luvussa 5 esitetään tiivistetysti tutkimuksen keskeiset johtopäätökset.

3 RIKOKSEN VALMISTELUN KRIMINALISOIMISESTA

3.1 Eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisointia koskeva valmistelu

Oikeusministeriö asetti 3.10.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli pääministeri Kataisen hallitusohjelman mukaisesti laatia hallituksen esityksen luonnos vakavimpien rikosten valmistelun kriminalisoinnista. Tulevaa hallituksen esitystä HE 141/2012 vp pohjustaneessa työryhmän ehdotuksessa eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista on luotu oikeusvertaileva katsaus Ruotsin, Norjan, Tanskan, Saksan ja Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädäntöihin ja näissä maissa tehtyihin lakitekniisiin ratkaisuihin rikoksen valmistelun kriminalisoimiseksi.²⁸ Verrokkimaista ainoastaan Ruotsin rikoslaki tuntee valmistelun määritelmän, vaikkakin erilaisia salahankekonstruktioita löytyy myös muun muassa Saksan ja Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädännöistä. Lakiteknisesti lähinnä Suomen mallia on Norjan hiljattain uudistettu rikoslaki, joka ei tunne valmistelua koskevaa yleissäännöstä, vaan valmistelukriminalisoinnit säädetään itsenäisinä tunnusmerkistöinä.²⁹

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun kriminalisointiin johtanut hallituksen esitys on HE 141/2012 vp, joka koski eräiden törkeimpien rikosten valmistelun rangaistavuutta. Esityksen perusteella eduskunta sääti rikoslain muutoksella (435/2013) 21 lukuun uuden 6 a §:n, joka tuli voimaan 1 päivänä elokuuta 2013.³⁰

Valmistelurikoksiin perinteisesti liittynyt problematiikka tuodaan esille lain esitöiden alussa. Suomalaisessa rikosoikeuskulttuurissa rangaistavuutta ei ole ollut tapana ulottaa rikoksen yritystä aikaisempaan vaiheeseen ja valmistelukriminalisoinnit on katsottu rikosoikeusjärjestelmällemme lähtökohtaisesti vieraiksi. Konkreettinen vaara rikoksen toteutumisesta saattaa teon suunnittelu- tai valmisteluvaiheessa olla vähäinen. Rikoksen valmistelun rangaistavuuteen on myös katsottu liittyvän oikeusturvariskejä ja vaikeita näyttöongelmia, jotka poliisin suorittamaan esitutkintaan liittyvien

²⁸ OM Mietintöjä ja lausuntoja 15/2012.

²⁹ HE 141/2012 vp, 9 ja Oikeusministeriö 15/2012, 19–26.

³⁰ Esityksessä ehdotettiin muutettavaksi paitsi rikoslakia (39/1889) myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia (689/1997) ja voimassa ollutta (450/1987) sekä tuolloin vielä voimaantuloaan odottanutta uutta pakkokeinolakia (806/2011). Hallituksen esitystä koskeneessa eduskuntakäsittelyssä hallintovaliokunta antoi lausuntonsa HaVL 2/2013 vp ja lakivaliokunta mietintönsä LaVM 8/2013 vp. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muutoksella tavoiteltiin valmistelurikosten uhrien oikeuksien turvaamista ja pakkokeinolakien muutoksilla pyrittiin takaamaan poliisille asianmukaiset keinot valmistelurikosten tutkimiseksi. Hallituksen esityksen HE 141/2012 vp perusteella säänneltiin myös panttivangin ottamisen (RL 25:4a, 435/2013) valmistelun sekä törkeän ryöstön valmistelun (RL 31:2a, 435/2013) rangaistavuudesta.

haasteiden ja oikeuskäytännön valossa vaikuttaisivat olevan edelleen relevantteja. Rikoksen valmistelu onkin aiemmin säädetty rangaistavaksi erityiskriminalisointeina pääsääntöisesti eräiden vakavien ja ihmishenkiä uhkaavien tekojen³¹ kohdalla. Yksityisiä oikeushyviä valmistelukriminalisoinneilla on pyritty suojaamaan verrattain harvoin ja useimmiten kyse on ollut valtion toimintojen tai niihin liittyvän infrastruktuurin turvaamisesta rikosoikeuden keinoin.³²

Rikoksen valmistelun rangaistavuuteen liittyvistä oikeudellisista ongelmista huolimatta Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien kaltaiset vakavat väkivallanteot ovat korostaneet kriminaalipoliittista tarvetta säätää rangaistavaksi eräiden törkeiden rikosten valmistelu. Hallituksen esityksessä tällaisina rikoslajeina mainitaan erityisesti henkirikokset, törkeä pahoinpitely, panttivangin ottaminen ja törkeä ryöstö. Rangaistavuuden alan laajentamista ei perustella niinkään tyypillisellä, ylenpalttiseen päihteidenkäyttöön olennaisesti liittyvällä suomalaisella väkivaltarikollisuudella, kuin poikkeuksellisen vakavilla yksittäistapauksilla.³³

Erityisen tärkeäksi on koettu kriminalisointiin liittyvän viranomaisten toimivaltajärjestelmän kautta luoda edellytykset vakavien väkivallanteiden estämiselle: "Olennaista kuitenkin on, että rikoslain säännökset yhdessä eri viranomaisten toimivaltuuksien kanssa vastaavat vakavien rikosten torjunnan edellyttämiä vaatimuksia."³⁴ Toisaalta hallituksen esityksessä tuodaan ilmi, että erityisesti poliisin toimivaltuudet vakavien rikosten ennalta estämiseksi ovat jo voimassa olevan lainsäädännön valossa varsin kattavat ja riittävät. Törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinneilla ei hallituksen esityksen mukaan tavoitellakaan ensisijaisesti rikosten vähentymiseen tähtää yleisestäävyttä, vaan kyseessä on ennen kaikkea oikeudenmukaisuuskysymys.³⁵

³¹ Tällaisten tekojen rangaistavuus perustuu usein kansainvälisiin velvoitteisiin, kuten esimerkiksi joukkotuhonnan, eräiden yleisvaarallisten rikosten ja terrorismirikosten kohdalla.

³² HE 141/2012 vp, 7.

³³ HE 141/2012 vp, 4 ja 8.

³⁴ Tiettyjen valmistelurikosten kriminalisoinnin laajentamiselle voidaan esittää kolme keskeistä argumentaatiolinjaa, joista ensimmäinen keskittyy juuri hallituksen esityksenkin sivuamiin, viranomaisten tutkinnallisiin ja taktisiin keinoihin vakavimpien rikosten torjumiseksi. Oikeusteoreettiset argumentit puolestaan tukeutuvat usein objektiivisiin ja subjektiivisiin yritysteorioihin, joiden mukaan teon rangaistavuus perustuu joko valmistelurikoksen aiheuttamaan rikoksen täyttymisen vaaraan tai rikoksen valmistelun tekijässään osoittamaan moitittavaan tahdonmuodostukseen. Kolmas argumentaatiolinja korostaa rikoslain sisäisen johdonmukaisuuden vaatimusta ja kuvaa valmistelutekojen kriminalisoinnin nykytilaa pistemäiseksi ja kriminaalipoliittisesti epäjohdonmukaiseksi. Pöyhönen 2012, 124–126.

³⁵ HE 141/2012 vp, 4 ja 7–8.

Hallituksen eduskunnalle antama esitys törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista on lähetetty valiokuntatyöskentelyyn lakivaliokuntaan ja hallintovaliokuntaan. Eduskunnan lakivaliokunta on antamassaan mietinnössä tuonut ilmi valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden erisuuntaiset näkemykset siitä, minkä rikosten valmistelutoimiin rangaistavuus pitäisi ulottaa.³⁶ Hallintovaliokunta³⁷ ja lakivaliokunta päätyivät puoltamaan hallituksen esityksessä esitetyjä rajoituksia, joissa erittäin vakavien (enimmäisrangaistus vähintään kymmenen vuotta vankeutta) henkeen tai terveyteen kohdistuvien rikosten valmistelu säädetään rangaistavaksi lausuen samalla, että kyse on seuranta- ja vaativasta poikkeuksellisesta ja periaatteellisesti merkittävästä uudistuksesta. Lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota ehdotetun kriminalisoinnin arvioinnissa väistämättä painottuviin tekijän tarkoituksen kaltaisiin subjektiivisiin tunnusmerkkeihin sekä kysymykseen liittyviin haastaviin näyttökysymyksiin. Lakivaliokunta korosti mietinnössään oikeusturvasyistä ja laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla rangaistussäännöksen täsmällistä ja tarkkarajaista muotoilua.³⁸

3.2 Valmistelu rikosentekoprosessissa

Suomalaisessa oikeusjärjestelmässä vakiintuneen jaottelun mukaan on rikosentekoprosessi perinteisesti jaettu neljään eri vaiheeseen: 1) suunnitteluun, 2) valmisteluun, 3) yritykseen ja 4) täytettyyn tekoon.³⁹ Rikosvastuun perustavan tahallisen teon voikin ajatella etenevän kronologisesti eri vaiheiden kautta siten, että ajatusta rikoksen tekemisestä seuraa rikosentekopäätös, rikoksen toteutuksen suunnittelu, erilaisia rikosta valmistelevia käytännön toimenpiteitä, rikoksen täytäntöönpanon aloittaminen ja sen päättäminen, vahinkoseuraamusten syntyminen sekä tekijän rikoksen jälkeiset toimet. Tästä idealisoidusta mallista poiketen rikoksen vaiheet ovat usein käytännössä päällekkäisiä tai esiintyvät reaali maailmassa eri järjestyksessä, minkä lisäksi vaiheissa on rikostyypeittäin tai rikostyyppien sisälläkin suuria eroja.⁴⁰ Tyypillinen suomalainen henkirikos on teräaseella äkki-pikaistuksissa tehty tappo, jossa sekä uhri että tekijä ovat päihtyneitä ja aikajänne rikosentekopäätöksestä vahinkoseuraamuksiin äärimmäisen lyhyt. Vastaavasti vakaasti harkiten tehdystä henkirikoksesta, jossa rikosentekopäätöksen ja täytäntöönpanotoimen välillä voi kulua huomattavakin aika, rangaistaan lähtökohtaisesti murhana.⁴¹

³⁶ LaVM 8/2013 vp. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin muun muassa esille näkemyksiä, joiden mukaan kriminalisointia ei tulisi ulottaa surmaan tai törkeään pahoinpitelyyn.

³⁷ HaVL 2/2013 vp.

³⁸ LaVM 8/2013 vp.

³⁹ Pöyhönen 2012, 115.

⁴⁰ Matikkala 2013, 229.

⁴¹ Suomalaisia henkirikoksia aikavälillä 2012–2019 tarkastelleen Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksen mukaan yleisin tekoväline henkirikoksissa oli teräase (2010–2018, 43 %). Henkirikoksista 68 prosenttia oli katsauskaudella tehty yksityisasunnossa,

Kun rikosoikeudessa rangaistavuuden lähtökohtana ja perustyyppinä pidetään tavanomaisesti täytettyä tekoa ja myös useiden tahallisten rikosten yritys on säädetty rangaistavaksi, on rikoksen valmistelussa kyse ajallisesti yritystä varhaisemmasta rikoksen esivaiheesta. Kronologisesti konkreettisen valmistelun voidaan ajatella sijoittuvan tekijän muodostaman rikoksentekopäätöksen ja rikoksen yrityksen välimaastoon ja siten ennen täytettyä tekoa ja sen aiheuttamia seuraamuksia.⁴² Törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnissa voidaan havaita eron rikoksen suunnittelun, valmistelun ja itse teon välillä olevan usein hyvin tulkinnanvarainen. Viime kädessä kysymys on kuitenkin siitä, kuinka ajallisesti varhaisiin rikoksen täyttymistä edistäviin toimiin rangaistusvastuu olisi syytä ulottaa.⁴³

Valmistelu voi rikostyyppistä riippuen käsittää tekijältään hyvin erilaisia toimenpiteitä eikä valmistelua ole rikoslain yleisen osan uudistuksen yhteydessä katsottu aiheelliseksi säätää yleissäännöksen muodossa. Asiaan liittyvistä teoreettisista haasteista johtuen suomalaisessa rikosoikeudessa on omaksuttu näkemys, jonka mukaan valmistelusta säädetään itsenäisinä kriminalisointeina rikoslain erityisessä osassa. Vuoteen 2004 saakka rikoksen valmistelua koskeva säännös on ollut voimassa rikoslain yleisessä osassa. Sen sisältö alkuperäisessä muodossaan vuodelta 1889 oli: *Rikoksen valmistelu rangaistaan ainoastaan silloin kuin siitä on laissa erittäin määrätty. Rangaistavasta valmistelusta noudatettakoon mitä* (saman luvun, lisätty tässä) 2 §:ssä *yrityksestä on säädetty*.⁴⁴ Tämä säännös muutettiin rikoslain yleisen osan uudistuksessa vuonna 2004 koskemaan vastuusta vapauttavaa seikkaa koskevaa erehdystä (RL 4:3, 515/2003).

epäillyistä 69 prosenttia ja uhreista 66 prosenttia oli ollut humalassa (2010–2018) ja yhtenä henkirikoksen motiiveista oli ollut ryypyyriitä 28 prosentissa rikoksista. Pääosa henkirikoksista on tuttavien, seurustelukumppaneiden tai perheenjäsenten välisiä. Katsauskaudella 56 prosentissa rikostahtumista osallisina oli ollut ainoastaan miehiä ja 83 prosentissa tekijöinä oli vain miehiä. Lehti 2020, 18–29. Suomalaista henkirikollisuutta onkin kuvattu heikosti koulutettujen, työelämän ulkopuolella olevien, pitkälle alkoholisoituneiden työikäisten ja naisten keskinäiseksi rikollisuudeksi. Lehti & Suonpää 2020, 19.

⁴² HE 141/2012 vp, 5 ja Matikkala 2013, 229.

⁴³ HE 141/2012 vp, 5 ja 7.

⁴⁴ Pykälää "- - pidettiin osin tarpeettomana, osin muotoilultaan epäonnistuneena - -." Matikkala 2013, 231. Hallituksen esityksessä (HE 141/2012 vp, 5) todetaan, että "Epätasmallisten säännösten soveltamisessa voi syntyä tulkinta-, näyttö- ja oikeusturvaongelmia."

Valmistelurikoksista säännellään siis nykyään laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla omat tunnusmerkistönsä käsittävinä erityiskriminalisointeina, eli itsenäisinä rangaistussäännöksinä.⁴⁵ Tämän opinnäytetyön kirjoittamishetkellä rikoslaissa on säädetty rangaistavaksi kolmesta rikosta⁴⁶, joiden tunnusmerkistössä valmistelu nimenomaisesti mainitaan.⁴⁷ Lain esitöissä on valmistelukriminalisointien lukumääräksi rikoslaissa arvioitu laskutavasta riippuen noin 20 ja uusia valmistelutyyppisiä rikosnimikkeitä on sittemmin säädetty lisää.⁴⁸

3.3 Rikoksen valmistelun ja yrityksen välisestä rajanvedosta

Rikoksen valmistelua oikeudellisesti arvioitaessa kohdataan usein samankaltaisia haasteita kuin rangaistavan rikoksen yrityksen kohdalla. Niin valmistelussa kuin yrityksessäkin on tärkeiksi koettujen oikeushyvien suojaamiseksi rangaistavuus ulotettu täytettyä tekoa edeltävään rikoksen esivaiheeseen. Rikosoikeudellinen *ultima ratio* -periaate ja tapauksiin usein liittyvät näyttövaikeudet huomioiden on sekä rikoksen valmistelu että yritys säädetty usein rangaistavaksi juuri kaikkein vakavimpien rikosten kohdalla. Eri rikostyypeille ominaiset valmistelu- ja yritysvaiheet ajallisine kestoineen vaihtelevat suuresti eikä tietyn rikoksen valmistelun säätäminen rangaistavaksi edellytä, että kyseisen rikoksen yritys olisi kriminalisoitu.⁴⁹

Rikoslajityypistä riippuen valmisteluvaihe voi olla ajallisesti hyvinkin pitkä ja rikosta valmisteleva henkilön saattaa milloin tahansa ennen varsinaisia täytäntöönpanotoimia luopua aikeistaan. Tilanne on rikosoikeudellisesti haastava ja voidaan perustellusti kysyä "- onko syytä pitää rangaista-

⁴⁵ HE 141/2012 vp, 5 ja Matikkala 2013, 229.

⁴⁶ Nämä ovat *joukkotuhonnan valmistelu* (RL 11:2, 212/2008), *hyökkäysrikoksen valmistelu* (RL 11:4b, 1718/2015), *valtiopetoksen valmistelu* (RL 13:3, 578/1995), *yleisen järjestyksen aseellisen rikkomisen valmistelu* (RL 17:5, 563/1998), *törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu* (RL 21:6a, 435/2013), *salakuuntelun ja salakatselun valmistelu* (24:7, 531/2000), *panttivangin ottamisen valmistelu* (25:4a, 435/2013), *törkeän ryöstön valmistelu* (31:2a, 435/2013), *yleisvaarallisen rikoksen valmistelu* (34:9, 578/1995), *terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu* (34a:2, 874/2018), *rahanväärennyksen valmistelu* (37:4, 369/2001), *maksuvälinepetoksen valmistelu* (37:11, 597/2021) ja *huumausainerikoksen valmistelu* (50:3, 1304/1993).

⁴⁷ Lisäksi on kriminalisoitu eräitä valmisteluluonteisia tekoja, kuten murtovälineen hallussapito (RL 28:12a, 400/2002) tai lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8b, 540/2011).

⁴⁸ HE 141/2012 vp, 6.

⁴⁹ Matikkala 2013, 234–235.

vina yritystä edeltävällä, mahdollisesti pitkäköllä ajanjaksolla tehtyjä toimia, kun henkilö voi rikosvastuusta kokonaan tai ainakin osittain vapauttavin vaikutuksin luopua rikoshankkeesta vielä yritysvaiheen alettuaakin."⁵⁰

Valmistelurikosten tunnusmerkistöissä korostuvat tekijän aikomusten, motiivien ja muiden vastavien mielenliikkeiden kaltaiset subjektiiviset tekijät, joita koskevan näytön koostaminen esitutkinassa ja toteen näyttäminen tuomioistuimessa on usein erittäin vaikeaa. Koska kuitenkin yksin tekijän moitittavista ajatuksista ja motiiveista ei voida rangaista, edellyttää rikoksen valmistelun rangaistavuus luonnollisesti myös objektiivisesti havaittavissa olevia ulkoisia seikkoja. Suomalaisessa oikeudellisessa traditiossa rikoksen valmistelun kriminalisointiin on jo laillisuusperiaatteen tarkkara- jaisuus- ja siihen liittyvästä ennustettavuusvaatimuksesta johtuen suhtauduttu varauksella.⁵¹ Edus- kunnan perustuslakivaliokunta on lausunnossaan "- - painottanut rikosoikeudelliseen legaliteettipe- riaatteeseen sisältyvän täsmällisyysvaatimuksen korostuvan, jos osallisuutta rikokseen säännel- lään rikosoikeudessa vakiintuneista osallisuusopillisista käsityksistä poikkeavasti."⁵²

Rikoksen yritys määritellään rikoslaissa (RL 5:1.2, 515/2003) yleissäännöksen muodossa seuraa- vasti: *Teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Rikoksen yritys on kysymyksessä silloinkin, kun sellaista vaaraa ei aiheudu, jos vaaran syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä. Satun- naisten syiden arvioinnissa vaaran toteutumisen todennäköisyyttä tarkastellaan jälkikäteisarviossa objektiivisesti. Jos vaara rikoksen täyttymisestä on tekijän näkökulmasta tarkastellen sulkeutunut pois vain satunnaisten syiden vuoksi, on kyseessä rikoksen rangaistava yritys.*⁵³ Rikoksen yritys on rikoslain (RL 5:1.1, 515/2003) mukaan rangaistavaa vain, milloin se on tahallista rikosta koske- vassa säännöksessä nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi. Lakiteknisesti tämä on tavanomai- sesti toteutettu säätämällä rikoksen tunnusmerkistöön oma yritystä koskeva momenttinsa.⁵⁴

Keskeisin ero rikoksen yrityksen ja valmistelun välillä on siinä, että yrityksessä tekijä on jo ryhtynyt konkreettisiin toimiin yksittäisen rikostunnusmerkistön toteuttamiseksi, kun taas valmistelussa on kyse edellytysten luomisesta tulevalle rikolliselle teolle. Valmistelun ja yrityksen rajaa negaation kautta määriteltäessä voidaan todeta, että valmistelurikoksessa on kyse teosta, "- - joka tehdään

⁵⁰ Matikkala 2013, 236.

⁵¹ HE 141/2012 vp, 8–9 ja Matikkala 2013, 236.

⁵² PeVL 17/2006 vp, 4.

⁵³ Boucht & Frände 2008, 176.

⁵⁴ Pöyhönen 2012, 116.

tarkoituksessa tehdä rikos ilman, että kyseessä on vielä tuon rikoksen rangaistava yritys." Valmistelun loppupiste on siten ainakin rikoksen ideaalimallissa yrityksen alkupiste.⁵⁵

Yrityksessä täytäntöönpanotoimilla tarkoitetaan konkreettisia toimia määrätyn rikoksen tunnusmerkistön toteuttamiseksi, eli tunnusmerkistössä tarkoitettua toimintaa rikoksen toteuttamiseksi. Hallituksen esityksessä⁵⁶ tällaisilla yritykseen liittyvillä konkreettisilla toimilla viitataan esimerkiksi ryöstörikoksen kohdalla konkreettisiin toimiin ryhtymistä henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttämiseksi tai sillä uhkaamiseksi keinona omaisuuden anastamisen toteuttamiseksi. Vastaavasti henkirikoksen yhteydessä yrityksellä tarkoitetaan konkreettisiin toimiin ryhtymistä henkilön tappamiseksi.

Rikoksen yrityksellä on siten kiinteä ja luonteeltaan objektiivinen yhteys yksittäisen rikoksen tunnusmerkistöön, joka osaltaan määrittelee, minkä rikoksen yrityksestä täytäntöönpanotoimissa on kyse. Lisäksi rikoksen yrityksen rangaistavuus edellyttää tekijältään tahallisuutta ja täytäntöönpanotoimen aiheuttamaa vartenotettavaa vaaraa rikoksen täyttymisestä. Vaaraa rikoksen täyttymisestä ei kuitenkaan edellytetä, jos vaaran syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä (RL 5:1.2, 515/2003). Korkein oikeus on rikoksen yrityksen alkamista ja yrityksestä luopumista koskeudessa ratkaisussaan *KKO 2003:78* katsonut, että rangaistavaan rikoksen yritykseen voi syyllistyä vasta, kun tekijä on toteuttanut vähintään yhden tunnusmerkistöön kuuluvan täytäntöönpanotoimen siten, että on syntynyt todellinen vaara rikoksen täyttymisestä.⁵⁷

Rikoksen valmistelussa epäillyn toiminnalla ei välttämättä ole vastaavanlaista ulkoisesti havaittavaa yhteyttä toteutettavaksi aiotun rikoksen tunnusmerkistöön, sillä kyse voi olla esimerkiksi sinänsä täysin laillisen, rikoksen toteuttamiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen hallussapidosta tarkoituksessa toteuttaa rikos. Kuten edellä on todettu, on rikoksen valmistelussa kyse edellytysten luomisesta tulevalle rikokselle, ja valmistelutoimet voivat sijoittua ajallisesti hyvinkin etäälle toteutettavaksi aiotun rikoksen täytäntöönpanotoimista. Valmistelurikoksessa yrityksen kaltainen objektiivinen yhteys itse pääteon tunnusmerkistöön puuttuu ja tästä syystä Suomessa on laillisuusperiaatteen näkökulmasta katsottu aiheelliseksi säätää valmistelurikokset yleissäännöksen sijaan rangaistaviksi täsmällisin ja tarkkarajaisin erityissäännöksin omina rikosnimikkeinään.⁵⁸

⁵⁵ Pöyhönen 2012, 121.

⁵⁶ HE 141/2012 vp.

⁵⁷ HE 141/2012 vp, 10–11 ja Matikkala 2013, 237. Rajanvetoa rankaisemattoman valmistelun ja rangaistavan yrityksen välillä on pohdittu muun muassa Turun hovioikeuden ratkaisussa R 09/84 (30.11.2009), jossa oli kyse niin sanotusta Liedon rahankuljetusautojutusta.

⁵⁸ HE 141/2012 vp, 5 ja Matikkala 2013, 237–240.

3.4 Valmistelusta luopuminen ja vastuuvapaus

Vastuuvapautta koskevat säännökset ovat rikoksentekijälle eräänlainen kriminaalipoliittinen kannuste lainkuuliaisuuteen ja kehoitus estää tai poistaa toimintansa vahingollisia seurauksia. Teosta luopuvan tai sitä tehokkaasti katuvan on lisäksi katsottu osoittavan vähäisempää syyllisyyttä kuin henkilön, joka jatkaa rikoksen täytäntöönpanoa.⁵⁹

Hallituksen esityksessä viitataan valmistelusta luopumisen osalta rikoslain yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista koskevaan säännökseen (RL 5:2, 515/2003).⁶⁰ Kyseisessä säännöksessä (RL 5:2.1, 515/2003) todetaan, että yrityksestä ei rangaista, jos tekijä on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen täyttämisestä tai muuten estänyt tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntymisen. Pykälässä säännellään myös tehokkaasta katumisesta tilanteissa, joissa rikokseen on useita osallisia (RL 5:2.2, 515/2003). Tällöin yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen vapauttavat rikokseen osallisen vain, jos hän on saanut muut osalliset luopumaan rikoksen täyttämisestä tai muuten kyennyt estämään tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntymisen tai muulla tavalla poistanut oman toimintansa merkityksen rikoksen toteuttamisessa. Edelleen pykälässä todetaan, että yrityksestä ei rangaista, jos rikos jää täyttymättä tai tunnusmerkistössä tarkoitettu seuraus syntymättä rikokseen osallisesta riippumattomasta syystä, mutta hän on vapaaehtoisesti ja vakaasti pyrkinyt estämään rikoksen täyttymisen tai seurauksen syntymisen (RL 5:2.3, 515/2003).

Yleisesti valmistelurikosten vastuuvapaudesta puhuttaessa, voidaan tilannetta pitää jossain määrin haastavana, sillä "- - luopumista ja katumista koskevat periaatteet on kehitelty juuri yritystä varten, kun taas valmistelu on täytetty teko, vaikka onkin rikoksen vielä yritystäkin varhaisempi esivaihe."⁶¹ Näin ollen voitaneen ajatella, että nimenomaisen valmistelusta luopumista koskevan säännöksen puuttuessa itsenäisissä rikostunnusmerkistöissä, ei yrityksestä luopuminen ja tehokas katuminen olisi mahdollista sen jälkeen, kun valmistelurikoksen edellytykset ovat täyttyneet. Rikoslain mukaan (RL 5:1, 515/2003) rikoksen yrityksestä rangaistaan vain, jos yritys on nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi. Näin ei valmistelurikosten kohdalla ole eikä valmistelurikosten yritys siten ole rangaistavaa, joten vastuusta vapauttavaa yrityksestä luopumista ja tehokasta katumista koskevaa säännöstä ei voitaisi tämän näkemyksen mukaan suoraan soveltaa.

On myös katsottu kriminaalipoliittisesti arveluttavaksi, että yritysvaiheessa tapahtuva vastuusta vapauttava luopuminen tai tehokas katuminen vapauttaisi tekijän vastuusta myös valmistelurikoksen

⁵⁹ Matikkala 2013, 246.

⁶⁰ HE 141/2012 vp, 23.

⁶¹ Matikkala 2013, 246.

osalta.⁶² Edellä esitetyn perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että hallituksen esityksessä on päädytty vastakkaiseen näkemykseen ja näin ollen rikoksen valmistelusta luopumiseen voitaisiin soveltaa yrityksestä luopumista ja katumista koskevaa säännöstä. Luopuminen ei kuitenkaan vapauttaisi tekijää valmistelun aikana täyttyneitä muita rikoksia koskevasta vastuusta, kuten esimerkiksi ampuma-aserikoksen tunnusmerkistön täyttävästä ampuma-aseen hallussapidosta.⁶³ Rikoslaisissa säädetäänkin, että jos luopumisen tai tehokkaan katumisen perusteella rankaisematta jäävä yritys samalla toteuttaa muun, täytetyn rikoksen, se rikos on rangaistava (RL 5:2.4, 515/2003).

Yleissäännöksen soveltuvuutta koskevaa ongelmaa ei synny, jos valmistelusta luopumisesta säädetään erityissäännöksenä valmistelurikoksen tunnusmerkistössä. Näin on lakiteknisesti menetelty muun muassa törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun kohdalla, sillä kyseisessä säännöksessä (RL 21:6a.2, 435/2013) säännellään, että rangaistussäännöstä ei sovelleta, jos henkilö on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen valmistelusta, estänyt sen jatkumisen tai muuten poistanut oman toimintansa merkityksen rikoksen valmistelussa.

3.5 Valmistelurikoksen keskeiset elementit

Rangaistavassa rikoksen valmistelussa on mahdollista erottaa sisällöllisesti kolme keskeistä elementtiä. Nämä ovat 1) vahva subjektiivinen tunnusmerkki, 2) konkreettiset yksilöidyt valmistelutoimet sekä joissain tapauksissa 3) jonkinlainen vaaraedellytys. Rikoksen tekemisen tarkoituksen käsitteävää 1) *vahvaa subjektiivista tunnusmerkkiä* on kuvattu "valmistelurikoksen selkärankana" ja se on erotettavissa käsitteellisesti tarkoitustahallisuudesta seuraustahallisuuden korkeimpana asteena. Tarkoitustahallisuus, jossa on kyse siitä, mihin henkilö pyrkii tietyllä teolla, on erotettavissa päätöksestä tai aikomuksesta tehdä jotain, kuten esimerkiksi toteuttaa ryöstön. Valmistelurikosta koskeva rikosentekotarkoitus käsittää elementtejä molemmista tarkoituks käsitteistä, jolloin henkilön tulee olla päättänyt tehdä tietty teko, joka vastaa tietyn rikoksen tunnusmerkistössä kuvattua tekoa. Lisäksi hänen tulee tehdä valmistelurikokseen sisältyvät 2) *konkreettiset teot* valmistelemansa rikoksen tekemiseksi.⁶⁴

Joissain tapauksissa valmistelurikoksen tunnusmerkistöön on sisällytetty 3) *erityinen vaaravaatimus*, jolla voi olla valmistelussa eräänlainen kokoava ja tekoa aikaulottuvuudella konkretisoiva funktionsa. Valmistelutoimet ovat tällöin jo ajallisesti lähellä rikoksen täytäntöönpanoa, jolloin myös suojattavaan oikeushyvään kohdistuva vaara on konkretisoitunut rangaistuksen arvoisesti. Vaaraelementti myös sitoo muutoin kenties irralliseksi jääviä, rikosentekovälineen hallussapidon kalta-

⁶² Matikkala 2013, 245–246.

⁶³ HE 141/2012 vp, 23–24 ja Matikkala 2013, 247.

⁶⁴ Matikkala 2013, 240–241.

sia tunnusmerkkejä osaksi oikeushyvän kannalta vaarallista toimintakokonaisuutta. Valmistelutunnusmerkistöihin sisältyvä vaara rikoksen toteutumisesta on rikoksen rangaistavaa yritystä alhaisempi eikä tavallisesti edellytä konkreettista vaaraa täytetyn rikoksen seurauksen aiheutumisesta. Vakiintuneen käsityksen mukaan rangaistavuuden ei kuitenkaan tulisi kattaa objektiivisesti arvioiden kelvottomia valmistelutoimia.⁶⁵

Yksittäisen valmistelutoimen merkitystä vaaraelementin kannalta arvioidaan hallituksen esityksessä. Hallituksen esityksen mukaan valmistelutoimen tulee korottaa riittävästi rikoksen toteutumisen mahdollisuutta ja sitä on arvioitava osana muiden tekojen ja olosuhteiden muodostamaa kokonaisuutta. Rikosta edistävä valmistelutoimi ei välttämättä ole rangaistava, jos se ei valmistelun kokonaisuuden kannalta ole tarpeeksi merkittävä. Yksittäisen valmistelutoimen merkittävyyden arvioinnissa voidaan kysyä, olisiko rikoksen toteuttaminen ollut mahdollista, jos kyseinen valmistelutoimi ajateltaisiin kokonaan pois tapahtumakulusta.⁶⁶ Valmistelurikoksen rangaistavuus edellyttää luonnollisesti menettelyltä myös oikeudenvastaisuutta ja rikosoikeudellisen syyllisyyden perustavien kriteereiden täyttymistä.⁶⁷

Valmistelurikokset on mahdollista jakaa tunnusmerkistönsä perusteella edelleen muodollisiin valmistelukriminalisointeihin ja materiaalsiin valmistelukriminalisointeihin. Tässä valmistelurikoksia systematisoivassa jaottelussa *muodollisilla valmistelukriminalisoinneilla* tarkoitetaan toisen rikoksen valmistelun kriminalisoivia tunnusmerkistöjä, kuten esimerkiksi rangaistavaksi säädettyä matkustamista terrorismirikoksen tekemistä varten (RL 34a:5c, 281/2021). Muodollisissa valmistelurikoksissa tekijä siten toimii nimenomaisena tarkoituksenaan tehdä myöhemmin tietty rikos tai edistää tuota kyseistä rikosta.⁶⁸

Edellä mainitussa kriminalisointien jaottelussa rikoksen valmistelulle annetaan laajempi merkitys, kun kysymys on *materiaalisista valmistelukriminalisoinneista*. Näissä rikoksissa rangaistavuus ei edellytä tekijältään varsinaista valmistelutarkoitusta, vaan tekoja voidaan yleisesti pitää valmistelutekoina jonkin rikoksen tekemiseksi. Materiaalisille valmistelutunnusmerkistöille on tyypillistä, että rikolliseksi on säädetty tietyn esineen hallussapito riippumatta siitä, onko tekijä ryhtynyt käyttämään esinettä rikolliseen toimintaan tai onko hänellä ollut edes tällaista tarkoitusta.⁶⁹

⁶⁵ HE 141/2012 vp, 22 ja Matikkala 2013, 244.

⁶⁶ HE 141/2012 vp, 23.

⁶⁷ Matikkala 2013, 244.

⁶⁸ Pöyhönen 2012, 116–117.

⁶⁹ Pöyhönen 2012, 116–117.

Esimerkiksi järjestyslaissa (612/2003) määriteltyjen toisen vahingoittamiseen soveltuvien esineiden ja aineiden hallussapito (JL 10 §) on lähtökohtaisesti säädetty rangaistavaksi vain järjestysrikkomuksena. Valmistelurikosten systematisoinnissa voidaan tällöin puhua materiaalisesta valmistelukriminalisoinnista, jossa esineen hallussapito edeltää varsinaista materiaalista oikeudenloukkausta, mutta joka eräänlaisena välittäjäkriminalisointina on rikosoikeuden tehokkaan toteutumisen kannalta tärkeä.⁷⁰

Valmistelurikosten tunnusmerkistöihin voi sisältyä tiettyjä seuraustunnusmerkkejä, muita kuin seurauksia (esimerkiksi olosuhdetta) koskevia tunnusmerkkejä sekä joitakin erityisiä subjektiivisia tunnusmerkkejä, joista esimerkkinä voidaan mainita salahanke, eli rikoksen tekemisestä sopiminen. Valmistelurikosten tunnusmerkkeihin voidaan näin ollen soveltaa tahallisuuden eri lajeja koskevia yleisiä rikosoikeuden sääntöjä. Lisäksi valmistelurikosten osallisuuteen sovelletaan osallisuutta koskevia yleisiä oppeja subjektiivisine vaatimuksineen ja muun muassa edellä mainittu salahanke koskeva tunnusmerkki rakentuu nimenomaisesti usean henkilön osallisuuden varaan.⁷¹

Osallisuuskonstruktio sisältyy myös törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tunnusmerkistöön. Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluun (RL 21:6a.1,3, 435/2013) nimittäin syyllistyy myös se, *joka 1–3 tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen tekemistä varten palkkaa, käskee tai muuten yllyttää toista mainitun rikoksen tekemiseen taikka lupautuu tai tarjoutuu tekemään sen*. Lisäksi valmisteluun syyllistyy se, *joka sopii toisen kanssa jonkin mainitun rikoksen tekemisestä* (RL 21:6a.1,2, 435/2013). Rikosoikeudellisesti sopiminen merkitsee tietynlaista yhteistä rikosentekopäätöstä, kun taas lupautumisessa tai tarjoutumisessa on kyse toiselle tai toisille osoitetuista ilmauksista, joiden keskeinen sisältö on valmius toteuttaa rikos. Näissä tilanteissa osallisuutta koskevia yleisiä oppeja sovelletaan siten valmisteluun rikoksen esivaiheena.⁷²

Määrätylle rikokselle ominaisina, rangaistavina valmistelutoimina on usein säädetty vaarallisen tekovälineen hankkiminen, hallussapito tai muu rikoksen tekemiseen soveltuvaan tekovälineeseen kohdistuva konkreettinen toimenpide. Tällainen tunnusmerkistötekijä kuvaa kyseiselle rikokselle tyypillistä, rangaistavaksi katsottavaa valmistelun tapaa. Kyseiset valmistelutoimet voivat kohdistua myös tietyn tyyppiseen erityisvälineeseen tai koskea erityistä toimintatapaa, kuten yhteydenpitoa, koulutuksen antamista, värväämistä tai esineen tai aineen valmistamista tiettyä rikollista tarkoitusta

⁷⁰ Pöyhönen 2012, 118–119.

⁷¹ Matikkala 2013, 240–241.

⁷² Matikkala 2013, 242.

varten.⁷³ Monessakin mielessä ongelmallista on, että tällaisen valmistelutoimen yhteys tiettyyn rikokseen voidaan usein osoittaa vasta täytetyn teon tai yrityksen tasolle edenneen täytäntöönpanotoimen jälkeen.⁷⁴

Valmistelurikosten tunnusmerkkien asianmukaisuuden arvioinnissa huomiota tulee kiinnittää niiden erityisyyden, tunnusomaisuuden ja vaarallisuuden sisällöllisiin kriteereihin. Tunnusmerkin asianmukaisuudella tarkoitetaan sitä, että kyseinen tunnusmerkki on juuri tietyn rikostyyppin valmistelussa erityinen ja tunnusomainen valmistelun muoto ja että se on myös kriminalisoinnin suojaaman oikeushyvän kannalta erityisen vaarallinen.⁷⁵ Esimerkiksi pelkästään henkirikoksen tekemiseen soveltuvan teräaseen hallussapitoa ei voitaisi pitää valmistelurikoksena suojattavan oikeushyvän, hengen ja terveyden, kannalta erityisen vaarallisena ja siten asianmukaisena tunnusmerkkinä ilman selkeää ja konkreettista rikossuunnitelmaa. Siten teräaseen hallussapidon menettelyn tulisi kokonaisuutta arvioiden käsittää jonkinlaisen vaaravaatimuksen ollakseen asianmukaisesti rikoksen valmisteluna rangaistavaa.

⁷³ Matikkala 2013, 241.

⁷⁴ HE 141/2012 vp, 6.

⁷⁵ Matikkala 2013, 242–243.

4 HENKIRIKOKSEN TAI TÖRKEÄN PAHOINPITELYN VALMISTELU

4.1 Henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn valmistelun elementit

Rikoslain 21 luvun 6 a §:n oikeusnormilauseen mukaan

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu – RL 21:6 a (453/2013)

Joka 1–3 (tappo, murha, surma) tai 6 §:ssä (törkeä pahoinpitely) tarkoitetun rikoksen tekemistä varten

1) pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi välineenä rikoksessa,

2) sopii toisen kanssa tai laatii yksityiskohtaisen suunnitelman jonkin mainitun rikoksen tekemisestä tai

3) palkkaa, käskee tai muuten yllyttää toista mainitun rikoksen tekemiseen taikka lupautuu tai tarjoutuu tekemään sen

on tuomittava *törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Jos vaara rikoksen toteuttamisesta on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen taikka jos henkilö on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen valmistelusta, estänyt sen jatkumisen tai muuten poistanut oman toimintansa merkityksen rikoksen valmistelussa, 1 momenttia ei kuitenkaan sovelleta.

Säännöksen merkityssisältöä koskevaa oikeudellista problematiikkaa voi kuvata myös pelkistetyn syllogistisen esimerkkisubsumption (RL 21:6a.1,2, 435/2013) muodossa seuraavasti:

P1 (ylälause, eli premissi): Joka murhan tekemistä varten laatii yksityiskohtaisen suunnitelman sen tekemisestä, on tuomittava vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

P (alalause): A on laatinut yksityiskohtaisen suunnitelman B:n murhaamiseksi.

J (johtopäätös): A on tuomittava vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Tuomioistuinten oikeudelliset ratkaisut noudattelevat – tai ne voidaan esittää – syllogistisessa muodossa, jossa ylälause ilmaisee oikeuskysymyksen ja alalause jutun tosiseikaston. Tällöin subsumptiota seuraava johtopäätös on tuomionormi. Lainopillisessa ajattelussa oikeudellisen syllogismin elementtejä vastaavat oikeusnormi, tyyppitilanne ja ratkaisusuositus.⁷⁶

Lainopillisen tulkinnan keskeinen ongelma on se, että yleisen normin kattamia tyyppitilanteita ei tiedetä. Ongelman ratkaisu edellyttää tällöin syllogismin lähtökohtana olevien premissien ulkoista perustelemista rationaalisin pro- ja contra-argumentein, kunnes argumenttiketjut muodostavat hyvin perusteltua oikeudellista varmuutta tuottavan koherentin kokonaisuuden. Määrättyä tulkintaa tukevat tai sitä vastaan puhuvat argumentit voivat perustua esimerkiksi lakitekstiin, lainsäätäjän tulkintukseen tai korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuun.⁷⁷

Seuraavassa alaluvussa esitellään tutkimusaineistona toimivat rikosnimikettä koskevat hovioikeusratkaisut. Sitä seuraavissa alaluvuissa pyritään tunnistamaan oikeusnormin kattamien tyyppitilanteiden keskeisiä piirteitä – oikeusnormin sisältö – tarkastelemalla lainvalmisteluaineistoa suhteessa näihin tuomioistuinten lainkäyttöratkaisuihin.

4.2 Hovioikeuksien ratkaisemat oikeustapaukset

HO-tapaus 1. A:n on väitetty pitäneen hallussaan henkirikoksessa tai törkeässä pahoinpitelyssä erityisesti käytettäväksi soveltuvia teräasetta ja erittäin vaarallista sarjatuliasetta sekä siihen kuuluvia lippaita ja patruunoita. Ase ja patruunat olivat olleet useamman viikon ajan A:n hallussa, minkä lisäksi hänen käyttämästään ajoneuvosta oli takavarikoitu veitsi. Valmistelurikosta on tarkasteltu osana A:n toiminnan muodostamaa kokonaisuutta, johon oli sisältynyt B:hen kohdistunut vainoamistyyppinen toiminta sekä B:hen, C:hen ja D:hen kohdistuneet uhkaukset. Syytteen mukaan A oli uhannut B:tä väkivallalla ja tappamisella. Suurin osa uhkauksista oli kohdistunut juuri B:hen. Hovioikeus on hylännyt törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskeneen syytteen, koska asiassa ei ollut näytetty, että A olisi tehnyt päätöksen rikoksen toteuttamisesta.

HO-tapaus 2. A oli pitänyt hallussaan törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten teräasetta sekä välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi rikoksessa. Haasteen mukaan A oli B:hen kohdistuvaa törkeää väkivaltaa sisältävän seksuaalirikoksen tekemistä varten hankkinut muun muassa veitsen ja nippusiteitä ja ottanut mukaansa myös toisen veitsen ja kiviä. Tämän jälkeen A oli tuloksetta pyrkinyt sisälle B:n asuntoon. Haasteen mukaan A:n tarkoituksena oli ollut väkivaltaa sisältävässä

⁷⁶ Aarnio 2011, 59–64.

⁷⁷ Aarnio 2011, 59–64.

seksuaalirikoksessa sitoa B ja sen jälkeen tehdä tälle väkivaltaa veitsellä sekä mukaansa ottamillaan kivillä. Poliisi oli ottanut A:n kiinni B:n asunnon välittömästä läheisyydestä. Hovioikeus on tuominnut A:n törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta.

HO-tapaus 3. A oli matkustanut taksilla B:n ja C:n kotiosoitteeseen ladattu ja toimintakuntoinen käsiase mukanaan tavoittelevaan B:tä. A ja C ovat tämän jälkeen keskustelleet B:n olinpaikasta, jolloin C oli kertonut B:n olevan erään toisen henkilön luona. Tämän jälkeen A oli lähtenyt B:n ja C:n asuinpaikasta ase mukanaan, kunnes hän oli ennen kiinniottamistaan luopunut siitä. Hovioikeus on tuomiossaan arvioinut, oliko A:lla ollut tarkoitus tehdä B:hen kohdistuva henkirikos, oliko vaara ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen ja oliko A luopunut rikoksen valmistelusta vapaaehtoisesti. Hovioikeus on tuominnut A:n törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta.

HO-tapaus 4. Syyttäjän rangaistusvaatimuksen mukaan A oli C:n murhan tekemistä varten palkannut tai muuten yllyttänyt B:tä mainitun rikoksen tekemiseen lupaamalla maksaa tälle teosta useiden tuhansien eurojen summan. A oli samassa yhteydessä puhunut C:n lähisukulaiseen kohdistettavasta seksuaalirikoksesta. Hovioikeus on tuomiossaan tarkastellut ensinnäkin kysymystä yllytyksen merkityksestä valmistelurikoksen yhteydessä ja sitä, oliko A menetellyt rangaistavalla tavalla. Hovioikeus on myös arvioinut rikoksen toteuttamista koskenutta vaaraelementtiä. Hovioikeus on hylännyt A:ta vastaan nostetun syytteen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta. Tuomioistuimen mukaan A:n yllytys on ollut laadultaan sellaista, että vaara rikoksen toteuttamisesta on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen. A:n on myös katsottu passiivisuudellaan luopuneen vapaaehtoisesti valmistelusta ja poistaneen siten oman toimintansa merkityksen rikoksen valmistelussa.

HO-tapaus 5. Teonkuvauksen mukaan A oli pitänyt hallussaan hirvikivääriä B:n tappamista varten. A oli vajaan kuukauden sisällä useita kertoja uhannut sukulaisilleen kertomalla tappavansa B:n, jonka kanssa hänellä oli ollut erimielisyyksiä. A oli tiedustellut useaan kertaan asetta, muun muassa hirvikivääriä, kunnes oli yöpynyt sukulaisensa luona ja todennut toteuttavansa teon samana päivänä. Tämän jälkeen hän oli noutanut toimintakuntoisen ja tähtäinkiikarilla varustetun hirvikiväärin. A:n uhkaukset kuulleet henkilöt olivat pitäneet niitä todellisina ja ilmoittaneet asiasta poliisille, joka oli ottanut A:n kiinni. Hovioikeus on hyväksynyt käräjäoikeuden tuomion perustelut ja lopputuloksen ja tuominnut A:n törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta.

HO-tapaus 6. Syyttäjän hovioikeudelle osoittaman valituksen mukaan A oli lähtenyt kotoaan etsimään B:tä mukanaan kääntöveitsi, vesuri ja viiltosuojarahanskat. Matkalla B:n luokse A oli puhelimitse varmistanut tämän olinpaikan. Matkalla A oli ilmoittanut kahdelle henkilölle olevansa menossa tappamaan B:n. B:n asunnolla oli ollut poliisipartio, joten A oli poistunut paikalta, mutta il-

moittanut vielä tämän jälkeen, että tappaisi B:n jonakin toisena päivänä. Syyttäjän mukaan A:n tarkoituksena oli ollut tappaa B tai vähintään kohdistaa tähän väkivaltaa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttävällä tavalla. Hovioikeus on tuomiossaan arvioinut, oliko A väitteensä mukaisesti luopunut rikoksen valmistelusta vapaaehtoisesti. Hovioikeuden arvion mukaan A oli menettelyllään syyllistynyt törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluun.

HO-tapaus 7. Syyttäjän rangaistusvaatimuksen mukaan A oli pitänyt henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten hallussaan teräasetta sekä vasaraa, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi välineenä rikoksessa. A oli seurannut C:n autoa olettaen asianomistaja B:n olevan sen kyydissä. C:n pysäköityä autonsa A oli saapunut paikalle, noussut autosta ja kävellyt välittömästi C:n auton luokse. A oli havainnut auton olevan tyhjä ja oli jäänyt sen läheisyyteen odottamaan. Poliisi oli ottanut A:n kiinni ja löytänyt tämän hallusta vyöltä veitsen ja vasaran. Hovioikeus on näyttöä kokonaisuutena arvioiden katsonut, ettei asiassa ollut esitetty riittävää selvitystä sen tueksi, että A olisi pitänyt hallussaan teräasetta ja vasaraa tarkoituksenaan kohdistaa A:han henkirikos tai ruumiillista väkivaltaa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttävällä tavalla. Toisin kuin käräjäoikeus, on hovioikeus hylännyt syytteen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta.

HO-tapaus 8. Teonkuvauksen mukaan A:lla oli ollut hallussaan veitsi joko henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten. A oli jättänyt sosiaalityöntekijänä toimineen B:n puhelimeen aggressiivisia vastaajaviestejä, joissa hän oli uhannut tappamisella. A oli viimeisen puhelun jälkeen lähtenyt veitsi mukanaan sosiaalivirastoon, missä vartijat olivat suorittaneet hänelle turvatarkastuksen. Poliisi oli ottanut A:n kiinni ja takavarikoinut veitsen. Hovioikeuden näkemyksen mukaan asiassa ei ollut esitetty riittävää selvitystä siitä, että A olisi tahallaan pitänyt veistä hallussaan syytteessä mainitun rikoksen tekemistä varten, ja on siten hylännyt syytteen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun osalta.

HO-tapaus 9. Syytteen mukaan A oli laatinut yksityiskohtaisen suunnitelman tavata B ja tapaamisen yhteydessä joko tappaa tämän kuristamalla tai ainakin törkeästi pahoinpidellä B:tä kuristamalla tätä tajuttomuustilaan asti. Tällä menettelyllä B:lle olisi aiheutettu hengenvaarallinen tila. A oli asuessaan samassa kerrostalossa pyrkinyt väkivalloin B:n asuntoon ja yrittänyt avata asunnon ovea siinä onnistumatta. Kaksi kuukautta myöhemmin A oli jälleen lähestynyt B:tä pudottamalla tämän asunnon postiluukusta kirjeen. Hovioikeudessa on ollut ratkaistavana kysymys siitä, oliko A ollut B:n asuntoon tunkeutumista yrittänyt henkilö ja oliko A:lla ollut yksityiskohtainen suunnitelma asianomistajaan kohdistuvan tapon tai törkeän pahoinpitelyn tekemisestä. Hovioikeus on varsin perusteellisella ja hyvin argumentoidulla tuomiollaan katsonut A:n syyllistyneen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluun.

HO-tapaus 10. Syyttäjä on hovioikeudessa vaatinut, että A tuomittaisiin rangaistukseen ensisijaisesti törkeän pahoinpitelyn yrityksestä ja toissijaisesti törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta. Toissijaisen rangaistusvaatimuksen mukaan A oli B:hen kohdistuvan törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten pitänyt hallussaan jalkajousta sekä siihen kuuluvia kahta nuolta. A:n tarkoituksena oli ollut ampua jalkajousella nuoli B:n vartaloon. A oli syyttäjän mukaan tekonsa toteuttamiseksi hankkinut itselleen kyydin B:n luokse, ottanut mukaansa jalkajousen ja kaksi nuolta sekä tavoitellut B:tä puhelimitse ja pyrkinyt koputtamalla tämän asunnon ulko-oveen varmistamaan, että tämä oli kotona. A oli tunkeutunut yöllä B:n asuntoon ikkunasta aseistautuneena viritetyllä jalkajousella ja kahdella nuolella. Teko oli keskeytynyt B:n ammuttua A:ta käsiaseella. Hovioikeus on hylännyt sekä ensisijaisen että toissijaisen rangaistusvaatimuksen, koska on jäänyt näyttämättä, että A:lla olisi ollut tarkoituksena pahoinpidellä B:tä mukanaan olleella jalkajousella.

HO-tapaus 11. Syytteen teonkuvauksen mukaan A ja B olivat yhdessä usean henkilön tappamiseksi pitäneet hallussaan varsijousta, käsirautoja, ampuma-aseen lippaita, patruunoita, kahta varusteliiviä, kahta kaasunaamaria, puukkoa, johtoja, ruutia, kuulia ja hauleja sekä erilaisia myrkykaasun valmistukseen soveltuvia välineitä. A ja B olivat laatineet suunnitelman joukkosurman tekemisestä valitsemassaan kohteessa kyseisillä välineillä sekä ampuma-aseilla, jotka heidän oli ollut tarkoitus anastaa. Tarkoitus oli ollut surmata 50 satunnaisesti valikoitunutta henkilöä. Hovioikeus on A:n ja B:n valitusten perusteella arvioinut olivatko nämä pitäneet hallussaan heiltä takavarikoituja välineitä lainkohdassa tarkoitetun rikoksen tekemistä varten, soveltuivatko nämä välineet käytettäväksi joukkosurman tekemisessä, olivatko A ja B laatineet lainkohdassa tarkoitetun yksityiskohtaisen suunnitelman rikoksen tekemisestä ja viimeiseksi, oliko A yllyttänyt kolmatta henkilöä C:tä joukkosurman tekemiseen. Hovioikeus on tuominnut A:n ja B:n törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, mutta katsonut, ettei A ollut yllyttänyt C:tä rikoksen tekemiseen.

HO-tapaus 12. Syyttäjän rangaistusvaatimuksen mukaan A oli pitänyt hallussaan useita ampumaaseita tarkoituksenaan tehdä ruumiillista väkivaltaa etukäteen valitsemalleen kohteelle. Teonkuvauksen mukaan A oli kertonut kanssaepäily B:lle suunnitelmastaan, jonka mukaan tarkoitus oli ollut ottaa erittäin varakkaaksi tiedetty henkilö kohteeksi, eristää tämä ja väkivaltaa käyttäen saada tämän pankkikortin tunnusluku ja siten päästä käyttämään kyseisen henkilön pankkitiliä. Syytteessä A:n on väitetty ennakolta kartoittaneen kohdehenkilöä verotiedoista, suurituloisista johtajista sekä arvokkaiden ajoneuvojen omistajatietojen perusteella. Lisäksi on esitetty, että A oli hankkinut useita tekoon soveltuvia välineitä ja että hänen tarkoituksenaan oli ollut käyttää kohdehenkilöön ainakin törkeää väkivaltaa. Kyse oli siten oikeudellisesti ollut rikoksen täytäntöönpanoon erityisesti soveltuvan välineen hallussapidosta sekä yksityiskohtaisen suunnitelman laatimisesta. Hovioikeus on hylännyt syytteen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta.

HO-tapaus 13. Teonkuvauksen mukaan A oli henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten sopinut toisen kanssa ja palkannut toisen henkilön rikoksen tekemiseen. A oli yrittänyt useita kertoja saada toista henkilöä itse vahingoittamaan henkirikosta tai törkeää pahoinpitelyä tarkoittavalla tavalla C:tä, D:tä, E:tä ja F:ää tai järjestämään näiden vahingoittamisen antamalla kyseiselle henkilölle heidän keskinäisen velkansa anteeksi. Kun tämä henkilö ei ollut suostunut järjestelyyn, oli A keskustellut samasta asiasta B:n kanssa ja pyytänyt tätä itseään vakavasti vahingoittamaan edellä mainittuja henkilöitä tai järjestämään tämän. Lopulta A oli sopinut maksavansa teosta ja oli välikäsien kautta toimittanut B:lle etumaksun. B oli antanut A:n ymmärtää hoitavansa asian sovittusti, mutta todellisuudessa hänen tarkoituksensa oli ollut vain saada A:n rahat itselleen ilman aikomusta teon toteuttamisesta. Hovioikeuden tuomion mukaan nimenomaisesti tai hiljaisesti syntyneitä sopimista ei ollut tapahtunut ja syyte hylättiin tältä osin. Hovioikeus on kuitenkin katsonut A:n palkanneen B:n pahoinpitelemään C:tä tai järjestämään tähän kohdistuvan vakavuudeltaan törkeän pahoinpitelyn käsittävän teon. Merkitystä ei ole ollut sillä, ettei B:llä ole ollut aikomustakaan toteuttaa tekoa, ja hovioikeus on lukenut A:n syyksi syyntakeettomana tehdyn törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun.

Tarkastelen korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä *KKO 2017:52* rikoksen tunnusmerkistötekijöiden yhteydessä alaluvussa 4.5.

4.3 Tahallisuus suhteessa henkirikokseen tai törkeään pahoinpitelyyn

Kaikille törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluna rangaistaville tekotaivoille on yhteisenä edellytyksenä se, että tekijä toimii rikoslain 21 luvun 1–3 tai 6 §:ssä (435/2013) tarkoitettujen rikosten tekemistä varten. Rikoslain 21 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi *tappo*, luvun 2 §:ssä *murha*, luvun 3 §:ssä *surma* ja luvun 6 §:ssä *törkeä pahoinpitely*. Valmisteluna ei rangaista tekoa, joka tehdään jonkin muun rikoksen tekemistä varten.⁷⁸

Huomionarvoista on, että sekä murhan että törkeän pahoinpitelyn valmistelun rangaistavuus on sidottu rikosten törkeään tekomuotoon. Tällöin valmistellun rikoksen osalta jonkin sitä koskevan kvalifiointiperusteen on käsillä olevien seikkojen perusteella täytyttävä, minkä lisäksi rikoksen törkeyttä koskevan kokonaisarvostelulausekkeen on täytyttävä. Valmistellun rikoksen on siis paitsi jollakin perusteella kvalifioituva kyseisen rikoksen törkeäksi tekemuodoksi, oltava myös tekoa koskevan kokonaisarvostelun perusteella törkeä.⁷⁹

Murhan (RL 21:2, 578/1995) valmistelun ollessa kyseessä tulee valmisteltavan henkirikoksen siten olla toteutustavaltaan vakaasti harkiten (kohta 1), erityisen raa'alla tai julmalla tavalla (kohta 2) tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tehdyksi suunniteltu (kohta 3) tai kohdistua virkamieheen hänen

⁷⁸ HE 141/2012 vp, 34.

⁷⁹ HE 141/2012 vp, 35.

ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi (kohta 4). Lisäksi valmisteltavan rikoksen on siis myös kokonaisuutena arvostellen oltava törkeä.

Vastaavasti törkeän pahoinpitelyn (RL 21:6, 654/2001) valmistelun kohdalla tulisi valmisteltavassa pahoinpitelyssä aiheuttaa sen kohteelle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila (kohta 1), rikos tehdä erityisen raa'alla tai julmalla tavalla (kohta 2) tai käyttäen ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä (kohta 3). Tämän lisäksi valmisteltavan rikoksen tulisi myös kokonaisuutena arvostellen olla törkeä.

Koska rikoksen valmistelussa on kyse rikosentekoprosessin aikaisesta vaiheesta eikä kaikkia suunniteltavan teon kokonaisarvosteluun vaikuttavia seikkoja kyetä ottamaan huomioon samoin kuin täytetyn teon kohdalla, ei kokonaisarvostelulla voi valmistelurikoksen kohdalla olla täysin samaa merkitystä kuin toteutuneen teon kohdalla. Kokonaisarvostelua ohjaavat näkökulmat ovat kuitenkin keskeisiltä osin samat ja valmistelurikoksessa arvio tehdään valmisteluteon toteutumishetken näkökulmasta.⁸⁰

Tavanomaisesti ja ellei rikoksen tunnusmerkistöstä muuta ilmene, riittää tahallisten rikosten rangaistavuuteen tahallisuuden alin aste. Poikkeuksena tästä pääsäännöstä ovat ne korotettua tahallisuusvaatimusta edellyttävät tunnusmerkistöt, "- - joissa olosuhteiden osalta on edellytetty tietoa ("tieten"), taikka joissa vaaditaan erityistä tarkoitusta (tämä ilmaistaan joko finaalinrakenteella⁸¹ tai esimerkiksi verbeillä "aikoa" tai "tarkoittaa")."⁸² Käytetty ilmaisu "tekemistä varten" (RL 21:6a, 435/2013) poikkeaa muodoiltaan rikoslakiin sisältyvistä korotettua tahallisuusvaatimusta ilmaisevista finaalinrakenteista ("tehdäkseen"), mutta merkitsee hallituksen esityksen mukaan asiallisesti samaa.⁸³ Tämä normaalia todennäköisyystahallisuutta korkeampi korotettu tahallisuusvaatimus kohdistuu säännöksessä mainittuun erityiseen tarkoitukseen, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan valmistelurikoksen kohdalla siis tarkoitukseen tehdä mainituissa lainkohdissa tarkoitettu rikos. Näin muotoiltu korotettu tahallisuusvaatimus kohdistuu ainoastaan tekijän tarkoitukseen eikä merkitystä sinällään ole sillä toteutuuko tekijän tarkoitus. Muita olosuhteita arvioidaan korotetun tahallisuusvaatimuksen tapauksissa edelleen tavallisen todennäköisyystahallisuuden perusteella.⁸⁴

⁸⁰ HE 141/2012 vp, 35.

⁸¹ Finaalin rakenne ilmaisee lauseessa (toiminnan tai tekemisen) tarkoitusta ja vastaa merkitykseltään jotta-lauseetta. Kielioipissa finaalin rakenteesta käytetään myös nimitystä finaalin lauseenvas-tike. Kotimaisten kielten keskus 2021.

⁸² HE 44/2002 vp, 74.

⁸³ HE 141/2012 vp, 34–35.

⁸⁴ Korkka-Knuts, Helenius & Frände 2020, 193.

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusäännöksessä (RL 21:6a, 435/2013) kuvattuihin valmistelutoimiin (kohdat 1–3) on siten ryhdyttävä paitsi pykälässä tarkoitettun rikoksen tekemiseksi, tulee menettelyn olla tahallista myös suhteessa itse näihin valmistelutekoihin. Näin ollen tahallisuuden tulee koskea siis sekä tehtäväksi aiottua vakavaa henkeen tai terveyteen kohdistuvaa rikosta että valmistelutekojen tahallisuutta suhteessa tähän tavoitteeseen.⁸⁵

Tilannetta voidaan kuvata seuraavalla kuvitteellisella esimerkkitapauksella. Tilanteessa A:lla on vakaa aikomus tappaa B myrkyttämällä hänet. A:n tarkoituksena on näin ollen tehdä murha (RL 21:2, 578/1995). A ei ole vielä saanut haltuunsa myrkkyä, jota aikoo käyttää henkirikoksen tekemiseen, ja hän hankkii henkirikoksen tekemiseen erityisesti soveltuvan luvattoman ampuma-aseen tarkoituksenaan pitää sitä hallussaan oman turvallisuutensa vuoksi. A:n tarkoitus ei ole käyttää ampuma-asetta henkirikoksen tekemiseen. Tällöin on käsillä A:n tahallisuus suhteessa tekemäksi aikomaansa henkirikokseen. Ampuma-aseen hankkiminen ei kuitenkaan ole tapauksen olosuhteissa murhan valmisteluteko, vaikka sinällään näyttäisi täyttävän ulkoisesti havaittavat tunnusmerkit säännöksessä olevan kohdan edellytysten osalta (hengenvaarallisen välineen hallussapito). Vaihtoehtoisesti voidaan kuvitella tilanne, jossa A tekee jonkin pykälässä tarkoitetuista valmisteluteoista, mutta tarkoituksenaan ainoastaan pelotella B:tä. Tällöin A:n menettely tahallisuus ei tietenkään koske säännöksessä tarkoitettuja rikoksia (henkirikosta tai törkeää pahoinpitelyä).

Esimerkiksi tutkimusaineistoon sisältyvien *HO-tapausten 7 ja 8* valossa näyttää siltä, että kysymys tahallisuudesta nousee esille varsin tavanomaisesti. Haastavimmat näytön arviointiin liittyvät kysymykset vaikuttaisivat koskevan usein juuri korotettua tahallisuutta ja edellyttävät tekijän tarkoitusta koskevien todisteiden näyttöarvoa ja näytön riittävyttä koskevaa punnintaa. Toiminnan tarkoitus on usein todettava tai pääteltävä valmistelutekojen laadun tai muiden olosuhteiden perusteella.

Rangaistavuus edellyttää tekijän tarkoituksperien kiinnittämistä ulkoisesti havaittaviin seikkoihin ja vaikka tekijä saattaa tavoitella rikossäännöksessä tarkoitettujen rikosten lisäksi tai ohella muita tarkoituksperiä, ne eivät saa muodostaa olennaista osaa hänen tavoitteenasettelussaan. Valmistelun kohteena tulee olla konkreettinen ja jollakin tavalla yksilöity teko eikä esitöiden mukaan pelkästään yleinen valmius tarvittaessa tehdä henkirikos tai törkeä pahoinpitely ole riittävää. Tältä osin hallituksen esityksessä viitataan niihin vakiintuneisiin tulkintoihin, joiden perusteella arvioidaan, onko yllytyksen ja avunannon kohteena oleva päärikos riittävästi yksilöity.⁸⁶

⁸⁵ HE 141/2012 vp, 38–39.

⁸⁶ HE 141/2012 vp, 35.

Yllyttäjällä on rikosvastuun edellytysten täyttymiseksi oltava tieto rikoksen konkreettisesta toteuttamisesta, eli hänen on pidettävä tiettyä tapahtumien kehitystä rikoksen täytäntöönpanossa varsin todennäköisenä. Tämä ei kuitenkaan edellytä tietoa minkäänlaisesta täsmällisestä suunnitelmasta rikoksen toteuttamiseksi, vaan tietoisuus täytäntöönpanoon sisältyvistä oikeushyvien kannalta merkityksellisistä päälinjoista on riittävä. Yllyttäjä vastaa vain siitä, mitä hänen tahallisuutensa suhteessa toteutettuun rikokseen kattaa.⁸⁷

Yllytyksen kohteena olevan rikoksen yksilöintiin liittyviä näkökulmia voidaan esitöiden mukaan soveltaa arvioitaessa sopimista (RL 21:6a,2, 435/2013) tai palkkaamista, käskemistä, yllyttämistä, lupautumista ja tarjoutumista (RL 21:6a,3, 435/2013) koskevia tapauksia. Sama koskee eri toimijoiden rikosoikeudellista vastuuta.⁸⁸ Aiemmassa luvussa on käsitelty rikoksen valmistelun ja yrityksen välistä rajanvetoa ja milloin teko on edennyt jo yritykseksi, tuomitaan tekijä kyseisen rikoksen yrityksestä.⁸⁹

*HO-tapauksessa 13*⁹⁰ hovioikeus on arvioinut yllyttämisen kohteena olleen rikoksen luonnetta syytettynä olleen yllyttäjän käyttämien ilmausten perusteella. A oli kertonut B:lle useina eri kertoina haluavansa tehdä fyysistä väkivaltaa C:lle ja pyytännyt B:tä joko itse "tekemään pahaa" C:lle tai tämän lähisukulaisille tai löytämään jonkun tahon, joka voisi tehdä väkivaltaa heille. C:hen ja tämän lähisukulaisiin kohdennettavan väkivallan laadusta A ei ollut puhunut tarkemmin, mutta B oli käsittänyt A:n tarkoittaneen raakaa väkivaltaa ja väkivaltaa, josta jäisi pysyvät vammat.

A:n puheiden "homman hoitamisesta" ja pysyvät vammat jättävän väkivallan tekemisestä hovioikeus on katsonut merkinneen yllytystä sellaisen vakavan vamman jättävän väkivallan tekemiseen, joka toteuttaa törkeän pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön. Tuomioistuimen mukaan "homman hoitamisella" voidaan joissain yhteyksissä katsoa tarkoitettavan myös tappamista, mutta tapauksen olosuhteissa tappamiseen yllyttäminen on jäänyt näyttämättä. A:n on katsottu syyllistyneen säännöksessä tarkoitettuun muulla tavoin tapahtuneeseen yllyttämiseen (RL 21:6a,3, 435/2013).

Palkkaamisena vakavuudeltaan ainakin törkeän pahoinpitelyn täyttävän teon tekemiseen on *HO-tapauksessa 13* arvioitu puheita vakavan vamman aiheuttavasta porrasikäytävässä kolkaamisesta tai autolla päälle ajamisesta eikä yllyttäjän ole tarvinnut olla

⁸⁷ Korkka-Knuts, Helenius & Frände 2020, 193.

⁸⁸ Korkka-Knuts, Helenius & Frände 2020, 193.

⁸⁹ HE 141/2012 vp, 34.

⁹⁰ A oli palkannut B:n pahoinpitelemään C:tä tai järjestämään tähän kohdistuvan vakavuudeltaan törkeän pahoinpitelyn käsittävän teon.

tietoinen teon toteuttamisen yksityiskohdista. Myös väkivallanteon suorittamisesta luvattua 10.000 euron summaa ja etumaksuna suoritettua useiden tuhansien eurojen maksumaa on katsottu vahvaksi näytöksi siitä, että syytetty on tavoitellut toisen henkilön palkkaamista vakavaa väkivaltaa sisältävän teon tekemiseen. Tarjouksen sisältämän rahamäärän on siten todistelussa katsottu osoittavan jotain tavoiteltavan teon luonteesta ja laadusta.

Joissain tilanteissa saattaa olla hyvin vaikeata arvioida, mitä rikosta rikoksesta epäilty on tosiasiallisesti valmistellut valmistelutoimia suorittaessaan.

HO-tapauksessa 2⁹¹ annetussa tuomiossa hovioikeus on hyväksynyt käräjäoikeuden perustelut törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevan langettavan tuomion osalta. Kyseessä on tapaus, jossa A:n oli asiassa vastaanotetun näytön perusteella katsottu valmistelleen B:hen kohdistuvaa törkeää väkivaltaa sisältävää seksuaalirikosta.

Käräjäoikeus ja hovioikeus ovat molemmat katsoneet, että A:n valmisteleva teko olisi seksuaalirikoksen ohella tai lisäksi täyttänyt myös törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön, koska teossa olisi saatettu käyttää teräasetta ja teko olisi toteutuessaan tehty erityisen raa'alla tai julmalla tavalla kohdistamalla väkivaltaa sidottuun ja siten puolustuskyvyttömään B:hen. Asiaa käsitellyt käräjäoikeus on lisäksi todennut, että valmistelua koskevassa syytteessä suunniteltua tekoa ei tarvitse kuvata niin yksityiskohtaisesti kuin täytetyn teon osalta syytteeltä edellytetään.

Hovioikeus on puolestaan *HO-tapauksessa 12⁹²* arvioinut näytön viitanneen siihen mahdollisuuteen, että A oli suunnitellut jotain henkilöön kohdistuvaa rikosta. Lopulta tuomioistuimien ratkaisussaan päätenyt siihen, että varustautumisesta huolimatta ei ole tullut riittävästi selvitettyä, että uhriksi valikoituneen kohteen pankkitunnusten saaminen A:n haltuun olisi edellyttänyt törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttävää tekoa.

4.4 Hengenvaarallinen tai rikoksentekovälineeksi soveltuva väline

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluun syyllistyy ensinnäkin henkilö, joka henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi välineenä rikoksessa (RL 21:6a.1,1, 435/2013). Tekomuodossa rikokseen siis

⁹¹ A valmisteleva B:hen kohdistuva törkeää väkivaltaa sisältävä seksuaalirikos.

⁹² A:n suunnittelemaksi väitetty varakkaan henkilön kaappaaminen ja tämän pankkitunnusten saaminen haltuun.

syyllystyy pitämällä hallussaan tulevan törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen viimekätisessä täytäntöönpanossa käytettäviä erityisen vaarallisia tekovälineitä. Esineen hallussapidon lainkohdassa tarkoitetun "rikoksen tekemistä varten" on arvioitu konkreettisuudessaan täyttävän myös kriminalisoinnilta edellytettävät tarkkarajaisuuden vaatimukset.⁹³

Toisaalta yksi rikoslaissa rangaistavaksi säädetyn törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteista (RL 21:6.1,3, 654/2001) on ampuma- tai teräaseen taikka muun niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käyttäminen pahoinpitelyssä. Valmistelurikoksen esitöissä viitataan törkeää pahoinpitelyä sekä vastaavalla tavalla ryöstön törkeäksi kvalifioivaa tekemuotoa koskevaan sääntelyyn, perustelulausumiin sekä oikeuskäytäntöön.⁹⁴ Törkeää pahoinpitelyä koskevaa sääntelyä on tämän kvalifiointiperusteen (kohta 3) osalta täsmennetty siten, että kyseessä tulee nimenomaisesti olla ampuma- tai teräaseen taikka muun niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käyttäminen pahoinpitelyssä.⁹⁵ Täsmennyksen tarkoituksena on ollut korostaa normia varsinaisten aseiden käytön suuremmasta tuomittavuudesta, vaikkakin hyvin erilaiset välineet voivat olla hengenvaarallisia.

Valmistelurikoksen tunnusmerkistössä tarkoitettuja tekovälineitä ovat näin ollen hallituksen esityksessä⁹⁶ törkeän ryöstön ankaroittamisperusteissa mainitut seuraavat hengenvaaralliset välineet: ampuma-aseeseen rinnastettavina erilaiset pommit, myrkylliset tai tukahduttavat kaasupanokset ja räjähteet, teräaseina muun muassa tikarit, stiletit ja pistimet sekä teräaseisiin rinnastettavina jousipatukka, nyrkkirauta, erilaiset ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista valmistetut ja niihin rinnastettavat lyömäaseet. Luetteloa ei ole pidettävä tyhjentävänä ja vaikka kyseeseen voi tulla muukin ase luonteinen ja hengenvaarallinen väline tai aine, ei tämä ole rangaistavuuden edellytys.⁹⁷

Korkein oikeus on useassa ratkaisussaan arvioinut ampuma- tai teräaseeseen rinnastuvan hengenvaarallisen välineen käsitettä eikä ole katsonut tällaiseksi esineeksi esimerkiksi kumipamppua (*KKO 1996:65*) eikä tavanomaisia käyttöesineitä pesäpallomailaa, vasaraa (*KKO 2009:79*) tai metallirunkoista tuolia (*KKO 2010:36*). Sen sijaan korkein oikeus on ratkaisussa *KKO 2020:37* katsonut, että pohjastaan rikottu lasinen olutpullo on ampuma- tai teräaseeseen rinnastuva hengenvaarallinen väline.

⁹³ HE 141/2012 vp, 35.

⁹⁴ HE 141/2012 vp, 36.

⁹⁵ Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittämiseksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi. HE 94/1993 vp, 96.

⁹⁶ HE 66/1988 vp.

⁹⁷ HE 66/1988 vp, 99.

Törkeää pahoinpitelyä koskevassa tuoreessa ratkaisussaan *KKO 2021:57* korkein oikeus on arvioinut, onko teleskooppipatukka tällainen väline, ja samalla todennut, "- - että lain sanamuoto tai esityölausumat eivät rajoita sitä, minkälaisen hengenvaaraa aiheuttavien ominaisuuksien vuoksi pahoinpitelyssä käytettyä esinettä on pidettävä ampuma- tai teräaseeseen rinnastuvana." Korkeimman oikeuden näkemyksen mukaan myöskään mikään ei lain esitöissä viittaa siihen, että esimerkiksi tylpät lyömäaseet olisi haluttu sulkea tunnusmerkistön soveltamisen ulkopuolelle. Ratkaisussaan oikeus toteaa, että vaikka päähän suunnattu kova isku voi teleskooppipatukan kaltaisella välineellä tehtynä aiheuttaa hengenvaaraa, ei riski uhrin kuolemasta kuitenkaan ole tällaisella välineellä lyödessä samalla tavalla ilmeinen kuin käytettäessä rikoksen tekovälineenä ampuma- tai teräasetta. Näin ollen korkein oikeus ei ole pitänyt teleskooppipatukkaa törkeän pahoinpitelyn (RL 21:6.1,3, 654/2001) tunnusmerkistössä tarkoitettuna ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä.⁹⁸

HO-tapauksessa 7⁹⁹ annetussa tuomiossa on tuomioistuin katsonut vasaran olevan valmistelukoksen hallussapitotunnuksen (RL 21:6a.1,1, 435/2013) tarkoittama väline. Kyseisessä tapauksessa tekovälinettä koskevan arvion osalta hovioikeuden perustelu on jäänyt lähinnä toteamuksen tasolle, mutta korkeimman oikeuden vakiintunutta tulkintalinjaa mukaillen on tulkittava, että vasara voi olla lainkohdassa tarkoitettu *väline, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi välineenä rikoksessa*. Näin ollen hallussapitoa koskevassa kohdassa on rikoksen tekemiseen soveltuvien välineiden piiri huomattavasti laajempi kuin pahoinpitelyn tai ryöstön törkeäksi kvalifioivien välineiden kohdalla.

Välinettä koskevan tunnuksen kannalta olennaista on sen soveltuvuus törkeän pahoinpitelyn tai henkirikoksen tekemiseen ja kuten hallituksen esityksessä todetaan, kyseeseen voi tulla myös aineiden ja välineiden joukko, joista lopullinen rikosentekoväline valmistetaan. Näissä tapauksissa tunnusmerkki täyttyy silloin, kuin aineista ja välineistä voidaan välittömästi valmistaa kyseinen rikoksen tekemiseen soveltuva rikosentekoväline.¹⁰⁰ Valmistamiseen liittyvää välittömyyden vaatimusta lienee tulkittava siten, että esimerkiksi aivan alkutekijöihinsä purettua, mekaniikaltaan moni-

⁹⁸ Kaksi hovioikeuden oikeusneuvosta esitti eriävän lausuntonsa ratkaisun arviointiperusteista. Eriävien lausuntojen mukaan olennaista on se, että teleskooppipatukkaa ei vaarallisuudestaan huolimatta voida fyysisiltä ominaisuuksiltaan rinnastaa ampuma- tai teräaseeseen. Toisin sanoen se ei ole ominaisuuksiltaan teräaseeseen (eikä ampuma-aseeseen) kaltainen.

⁹⁹ A oli pitänyt hallussaan teräasetta sekä vasaraa ja seurannut C:n autoa olettaen asianomistaja B:n olevan sen kyydissä.

¹⁰⁰ HE 141/2012 vp, 36.

mutkaista tekovälinettä tai tarkoitukseen soveltuvaa kemiallista koostumusta ei ole pidettävä tällaisena rikoksentekovälineenä, jos sen käyttöön saattaminen edellyttää huomattavasti aikaa vievää ja ammattitaitoa vaativaa kokoamista tai prosessointia.

Hovioikeus on arvioinut *HO-tapauksessa 11*¹⁰¹ rikoksen tekemiseen soveltuvan aineen luonnetta ja aineen lopullisen olomuodon valmistamista osatekijöistään. Tuomioistuimien päätöksessään viitannut Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion lausuntoon, jonka mukaan A:n ja B:n hallussa olleet elohopeaoksidi ja arseenisulfidi ovat itsessään olleet myrkyllisiä aineita, minkä lisäksi arseenisulfidi olisi ollut lämmöllä paahtamalla muutettavissa arseenitrioksidiksi, joka vahvan hapon kanssa reagoidessaan vapautuu erittäin myrkyllistä kaasumaista arseenivetyä, eli arsiinia.

Rikostekninen laboratorio on edelleen arvioinut A:n ja B:n hallusta takavarikoitujen aine-määrien olleen riittäviä tappavan kaasun valmistamiseen, ja vaikei tekijöiden hallussa ollut vielä kaikkia kaasun valmistamiseen tarvittavia välineitä ja aineita, olisivat ne olleet helposti saatavilla. Lisäksi hovioikeus on katsonut, ettei arsiinikaasun valmistamisen kemiallista prosessia voida pitää niin vaikeana ja vaikeasti hallittavana, etteikö A:lla ja B:llä olisi ollut siihen riittävää tietotaitoa. B oli myös aktiivisesti pyrkinyt selvittämään kaasun valmistusmenetelmää ja oli hankinnoillaan osoittanut varsin laajaa tietämystä arsiinin valmistamisesta. Hovioikeuden näkemyksen mukaan tekoon soveltuvana aineena myrkyllinen kaasu olisi siten ollut vähäisellä vaivalla välittömästi valmistettavissa.

Säännöksen esitöissä todetaan rangaistusvastuun ulottuvan tilanteisiin, joissa kyseeseen tulevia, usein itsessään laillisia välineitä pidetään hallussa nimenomaisena tarkoituksena tehdä lainkohdan tarkoittama vakava henkeen tai terveyteen kohdistuva rikos. Samassa yhteydessä arvioidaan tekomuodon rajoittuvan käytännössä tilanteisiin, joissa pykälässä tarkoitettujen välineiden hallussapidolle ei ole muuta uskottavaa syytä kuin rikoksentekotarkoitus. Tällöinkin rangaistavuuden edellytyksenä on, että rikosta valmisteleva henkilö on tehnyt päätöksen rikoksen toteuttamisesta.¹⁰²

Edellä sanotun valossa voitaneen todeta, että tekotapaan liittyy ulkoisesti havaittavissa olevien objektiivisten seikkojen ohella erittäin haastavia näyttöön liittyviä ongelmia. Hallussapidon ohella on siis näytettävä toteen hallussapitoon liittyvä rikoksentekotarkoitus sekä rikoksen toteuttamista koskeva päätös.

¹⁰¹ A:n ja B:n valmisteleva 50 hengen joukkosurma.

¹⁰² HE 141/2012 vp, 36.

Konkreettisesti ja fyysisesti tapahtuvan hallussapidon osalta rikoksen tekemiseen soveltuva väline voi tulla henkilöön haltuun muun muassa kaupanteon, anastamisen, muun hankkimisen, valmistamisen tai löytämisen johdosta. Erilaiset tekovälineiden käsittelytavat kattavan hallussapidon syntyperusteita ei ole koettu tarpeelliseksi säännellä tarkemmin rikoksen tunnusmerkistössä.

Tuomioistuinkäytännön valossa oikeus- ja näyttökysymykset koskevat harvoin niinkään tekovälineen hallussapitoa tai sen soveltuvuutta pykälän tarkoittaman rikoksen tekemiseen, vaan pikemminkin juuri edellä mainittua hallussapitoon liittyvää rikosentekotarkoitusta tai päätöstä rikoksen tekemisestä.

Hovioikeus on *HO-tapauksen 5*¹⁰³ tuomion yhteydessä viitannut käräjäoikeuden tekemään arvioon siitä, kuinka ampuma-aseen hallussapito yhdistettynä muihin ulkoisesti havaittaviin seikkoihin kytketään rikoksen tekemiseen liittyviin subjektiivisiin tarkoituksiin. Kyseisessä tapauksessa A oli pitänyt hallussaan ampuma-asetta ja häntä on syytetty B:hen kohdistuvan henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn valmistelusta.

Syyksi lukevan tuomion yhteydessä tuomioistuin on arvioinut syytteen puolesta puhuvana näyttönä A:n omaa kertomusta siitä, että hän oli uhannut B:tä tappamisella, todistajien kertomuksia A:n aikomuksesta tappaa B ja näiden käsityksiä A:n esittämien uhkausten uskottavuudesta, A:n useille tahoille pidemmän ajanjakson aikana esittämiä uhkauksia B:n tappamisesta sekä sitä, että A:lla oli kiinniotettaessa ollut hallussaan aseensa lisäksi naamioitumiseen soveltuvaa materiaalia.

Nämä seikat ovat tuomioistuimen käsityksen mukaan puhuneet sen puolesta, että A oli harkinnut asiaa, tehnyt päätöksen rikoksen toteuttamisesta ja valmistautunut rikoksen täyttämiseen. Samassa tuomiolauselmassa tuomioistuin ei ole antanut ratkaisevaa merkitystä ampuma-aseen hankkimiselle, vaan on arvioinut ratkaisevaksi A:n motiivin sen hallussapidolle. Lisäksi tuomioistuin on todennut, että "- - myös hankkimisista voidaan tehdä johtopäätöksiä arvioitaessa aseensa hallussapidon motiivia tai syytetyn rikosentekopäätöksen syntymistä."

Myös tutkimusaineistoon sisältyneessä *HO-tapauksessa 1*¹⁰⁴ on arvioitu valmistelurikoksen rangaistavuuden edellyttämää rikosentekopäätöstä. A oli pitänyt useiden viikkojen ajan hallussaan erityisen vaarallista ja tulivoimaista ampuma-asetta ja säilyttänyt ajo-

¹⁰³ A oli pitänyt hallussaan hirvikivääriä B:n tappamista varten.

¹⁰⁴ A:n oli väitetty pitäneen hallussaan henkirikoksessa tai törkeässä pahoinpitelyssä erityisesti käytettäväksi soveltuvia teräasetta sekä erittäin vaarallista sarjatuliaseetta siihen kuuluvine lippaineen ja patruunoineen ja kohdistaneen B:hen vainoamistyyppistä käyttäytymistä.

neuvossaan puukkoa. B:lle soittamansa puhelun aikana A oli kertonut harkinneensa tämän surmaamista, mutta päättänyt, että antaa B:n elää. A oli kertonut tämän päätöksen olevan ehdollinen ja mikäli B olisi yhteydessä viranomaisiin tai muutoin toiminnallaan ärsyttäisi häntä, olisi A valmis tappamaan B:n. Hovioikeuden arvion mukaan asiassa ei ole ollut näyttöä jo tapahtuneesta A:n päätöksestä rikoksen toteuttamisesta.

A:n esittämä ehdollinen uhkaus ei siten ole ampuma- ja teräaseella varustautumisesta huolimatta osoittanut hänen tehneen päätöksen B:n surmaamisesta ja hovioikeus on hylännyt syytteen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta. Voi mielestäni kuitenkin perustellusti kysyä mitä näyttöä langettava tuomio olisi rikoksentekopäätöksen osalta edellyttänyt. Tuomioistuin on pitänyt A:n erityisen vaarallisen ampuma-aseen hallussapidolle esittämää vaihtoehtoista tarkoitusta näyttöä vasten tarkasteltuna varsin epätodennäköisenä, jolloin ainoa varteenotettava tarkoitus oli ollut varautuminen B:n vahingoittamiseen. Käräjäoikeus oli lukenut A:n syyksi törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun.

Hengenvaarallisen välineen hallussapitoa koskevan valmistelutunnusmerkin (RL 21:6a.1,1, 435/2013) tarkoittamissa tilanteissa rangaistavuuden edellytyksenä ei ole menettelyn erityinen suunnitelmallisuus.¹⁰⁵ Oikeuskäytännössä suhteellisen lyhytaikaisenkin hengenvaarallisen välineen hallussapidon rikoksentekotarkoituksessa on katsottu täyttävän rikoksen tunnusmerkistön.

Syyksi lukevassa *HO-tapauksessa 5*¹⁰⁶ hovioikeuden tuomiossa oli kyse teosta, jossa syytetyn toiminta oli jatkunut viranomaisintervention hetkellisesti katkaistua rikoksen kokonaisuutenaan yli kolmen tunnin ajan. Kyseisessä tapauksessa käräjäoikeus oli arvioinut kohdan 1 edellyttämää suunnitelmallisuutta toisin todeten muun muassa, että teon impulsiivisuus puhuu syytettä vastaan ja että "Teon ollessa impulsiivinen sen toteaminen valmisteluksi on lähtökohtaisesti hankalaa." Käräjäoikeus oli syytteen hylänneessä tuomiossaan antanut merkitystä myös sille, että syytetyn toiminta ei ollut erityisen harkittua ja että kaikki oli tapahtunut lyhyen ajan sisällä. Hovioikeus oli siten tulkinut, ettei edellä mainittua yli kolme tuntia jatkunutta toimintaa voitu pitää erityisen impulsiivisena, kun taas käräjäoikeus oli katsonut päinvastaisesti, että kyseessä oli toiminnan kestopkin huomioiden impulsiivinen teko.

¹⁰⁵ Erikseen mainittakoon, että hallussapitoa koskeva tunnusmerkistö täyttyy, vaikka rikoksen tekemiseen soveltuva välineistö olisi hankittu rikoksentekotarkoituksessa ennen teon kriminalisointia 1.8.2013. Kysymys lienee kahdeksan vuotta kriminalisoinnin jälkeen lähinnä teoreettinen.

¹⁰⁶ A oli lähtenyt kotoaan etsimään B:tä mukanaan kääntöveitsi, vesuri ja viiltosuojarahanskat.

Aineiston perusteella toistuvia ovatkin syytettyjen väittämät toimimisesta äkkipikaistuksissa, suuttumuksen vallassa tai muutoin impulsiivisesti. Hovioikeuksien tuomioissa tälle seikalle ei kuitenkaan vaikuta annetun suurta painoarvoa arvioitaessa tekoa rangaistavaksi säädettyinä tekovälineen hallussapitona henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten. Toisaalta syytetyn määrätietoisen ja sinnikkään uhriin kohdistuvan toiminnan on itsessään katsottu voivan viitata tarkoitukseen tehdä henkirikos tai törkeä pahoinpitely.

4.5 Yksityiskohtainen suunnitelma rikoksen tekemisestä

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu voidaan toteuttaa myös rikoksesta sopimalla tai laatimalla yksityiskohtainen suunnitelma (RL 21:6a.1,2, 435/2013). Kyseessä on siten kaksi toisistaan poikkeavaa valmistelurikoksen tekotapaa: toisen kanssa sopimisen tapon, murhan, surman tai törkeän pahoinpitelyn tekemisestä tai yksityiskohtaisen suunnitelman laatimisen edellä mainittujen rikosten tekemisestä.

Hallituksen esityksen mukaan sopimisessa on kyse salahanketyyppisestä teosta, jossa sopimisen kohteena on tietyn konkreettisen ja esimerkiksi kohteensa tai kohdejoukkonsa suhteen riittävän yksilöidyn rikoksen tekeminen.¹⁰⁷ Valmistelun rangaistavuutta ei kuitenkaan ole kaikissa tilanteissa perusteltua sitoa tarkkaan yksilöityyn rikoksen uhriin, kuten esimerkiksi sovittaessa oppilaitokseen tai uskonnolliseen kohteeseen kohdistuvasta vakavasta väkivallanteosta, mutta sopiminen voi koskea myös tiettyä yksilöityä tai tietyssä asemassa olevaa henkilöä.

Rikoksesta sopimisen ei tarvitse kattaa rikoksen yksityiskohtia eikä se edellytä mitään erityistä muotoa. Edellytyksenä on vain se, että rikoksen tekemisestä sovitaan. Kohdan tarkoittamana sopimisena ei kuitenkaan pidetä pelkkää rikoksen tekemisestä keskustelemista. Sopimiseen liittyvästä tehtävänjaosta hallituksen esityksessä todetaan, että molemmat tai kaikki sopijat voivat olla osallistumassa rikokseen, mutta sen käytännön toteuttaminen voi myös jäädä yhden osapuolen tai kolmannen henkilön tehtäväksi.¹⁰⁸

Tekotapana yksityiskohtaisen suunnitelman laatiminen tapon, murhan, surman tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten (RL 21:6a.1,2, 435/2013) edellyttää faktatietoon perustuvaa toimintakokonaisuuden muodostavaa suunnitelmaa, joka luo edellytykset ja on välttämätön rikoksen toteuttamisessa. Suunnitelmaa koskeva yksityiskohtaisuuden vaatimus sulkee tunnusmerkin ulkopuolelle pelkät pahat tai väkivaltaiset ajatukset. Hallituksen esityksen mukaan yksityiskohtainen suunnitelma

¹⁰⁷ HE 141/2012 vp, 36.

¹⁰⁸ HE 141/2012 vp, 36.

rikoksen tekemisestä edellyttää selkeästi enemmän kuin pääpiirteistä suunnittelua, mutta ei kuitenkaan vaadi, että aivan kaikki rikoksen pienimmätkin yksityiskohdat olisi lopullisesti päätetty.¹⁰⁹

Hovioikeus on *HO-tapauksessa 9*¹¹⁰ käsitellyt hyvin perusteellisesti yksityiskohtaisen suunnitelman merkitystä. Tapauksessa hovioikeus on perustanut langettavan tuomionsa A:sta saatuihin aikaisempiin tietoihin, tämän seksuaalisesta fantasiasta saatuihin psykologisiin arvioihin ja muihin tietoihin sekä henkilön ulkoiseen toimintaan. Näyttöä arvioi-
dessaan tuomioistuim on kiinnittänyt huomiota A:n rikoshistoriasta ja persoonasta esitetystä todistelusta ilmenevään toimintatapaan ja huomattavan suureen todennäköisyyteen syyllistyä tietyn tyyppiseen väkivaltarikokseen. Hovioikeus on tuomiossaan huomionut A:sta laaditun vaarallisuusarvion, Rikosseuraamuslaitoksen riski- ja tarvearvioon sisältyvän käsityksen A:n korkeasta uusimisriskistä sekä erikoispsykologin A:sta laatiman kirjallisen arvion ja lausunnon tarkastellessaan tapauksen yksityiskohtia.

HO-tapausta 9 koskevassa tuomiossaan hovioikeus on todennut, että A:lla on ollut pakonomainen tarve ja tähän nähden riittävän yksityiskohtainen suunnitelma väkivaltaa sisältäneen toiminnan kohdistamisesta kohteekseen valitsemaansa henkilö B:hen. A:n aiemmasta toimintatavasta ja persoonallisuuden piirteistä saadun selvityksen perusteella tämän pyrkimyksellä tunkeutua B:n asuntoon ei ole ollut muuta päämäärää kuin kohdistaa tähän törkeää pahoinpitelyä tarkoittavaa ruumiillista väkivaltaa. Tapauksen arvioinnin lähtökohtia käsitellessään tuomioistuin toteaaakin, että yksittäisen henkilön suunnitellessa tekevänsä toiseen yksittäiseen henkilöön kohdistuvan tunnusmerkistön edellyttämän rikoksen, ei mitään suunnitelmaa ole välttämättä havaittavissa ennen kuin teko on jo edennyt täytäntöönpanotoimen asteelle. Yksityiskohtaisen suunnitelman olemassaoloa perustellessaan on hovioikeus kyseessä olevassa tapauksessa punninnut hyvin seikkaperäisesti ja huolellisesti valmistelukriminalisoinnin subjektiivista ulottuvuutta, eli rikoksentekijä tarkoitusta.

*HO-tapauksessa 11*¹¹¹ hovioikeus on perustellut yksityiskohtaisen suunnitelman olemassaoloa viittaamalla syytettyjen välillä pitkään jatkuneeseen sähköpostiviestittelyyn, joka on koskenut muun muassa teon kohteen valintaa ja ennen kaikkea teolla tavoiteltavaa suurta uhrimäärää ja sen saamaa laajaa julkisuutta. Hovioikeus on tuomiossaan kiinnittänyt huomiota siihen seikkaan, että suunnitelma on pitkään jatkuneen kirjeenvaihdon aikana tekotavan osalta täsmentynyt ja alkanut konkretisoitua tietyssä suunnittelun pis-

¹⁰⁹ HE 141/2012 vp, 36–37.

¹¹⁰ A:n suunnitelma B:n kuristamiseksi tajuttomuustilaan asti.

¹¹¹ A:n ja B:n valmisteleva 50 hengen joukkosurma.

teessä. Suunnitelma oli käsittänyt myös huomattavan määrän yksityiskohtia uhrien kärsimyksen lisäämiseksi, minkä lisäksi syytetyt olivat hankkineet välineistöä suunnittelun edistytessä ja toteuttaneet tiettyjä konkreettisia katselmusluonteisia valmistelutoimia. Langettavassa tuomiossaan hovioikeus on katsonut suunnitelmaan näin ollen sisältyneen yksityiskohtaisesti syytteessä tarkoitetun teon toteuttamistavat ja -keinot.

Tunnusmerkitön täyttyminen ei yksityiskohtaisen suunnitelman osalta edellytä, että sen toteutumisesta olisi varmuus tai että sitä olisi pidettävä edes todennäköisenä. Aiemmin käsitellyn vaaraedellytyksen on kuitenkin luonnollisesti täyttyvä.

Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään *KKO 2017:52* arvioinut syytetyn menettelyä törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tunnusmerkistöön kautta.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä *KKO 2017:52* kysymys on ollut siitä, onko A:lla ollut tarkoitus tappaa sisarensa B ja onko hän syyllistynyt valmistelurikokseen 1) sopimalla isänsä kanssa B:n surmaamisesta tai laatimalla yksityiskohtaisen suunnitelman teon toteuttamiseksi tai 2) itse lupautumalla surmaamaan B:n. Syytteen teonkuvauksen mukaan A oli sopinut Irakissa asuvan isänsä kanssa sisarensa tappamisesta ja lupautunut tekemään teon. Lisäksi A oli syytteen mukaan laatinut yksityiskohtaisen suunnitelman etsien sisartaan usean vuorokauden ajan ja suunnitellut ja kuvaillut tänä aikana erilaisia tapoja surmata sisarensa.

Asian käräjäoikeuskäsittelyssä A:n oli lisäksi esitetty pitäneen hallussaan ampuma-asetta tarkoituksenaan tappaa sisarensa. Käräjäoikeus kuitenkin hylkäsi syytteen ampuma-aseen hallussapidon osalta eikä syyttäjä enää hovioikeudessa vaatinut rangaistusta hallussapidosta. Käräjäoikeus katsoi ratkaisussaan A:n sopineen henkirikoksesta Irakissa oleskelevan isänsä kanssa ja lupautuneen tekemään sen. Käräjäoikeus tuomitsi A:n pahoinpitelystä ja törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta. Myöhemmin hovioikeus pysytti tuomion pahoinpitelyn osalta, mutta hylkäsi syytteen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta.

Korkeimman oikeuden ratkaisemassa tapauksessa (*KKO 2017:52*) äitinsä kanssa asunut B oli jättänyt palaamatta kotiin, minkä jälkeen hänen veljensä A on ryhtynyt etsimään nuorta sisartaan. B on myöhemmin kertonut kotoa poistumisensa syyksi sen, että hän ei ollut jaksanut noudattaa hänelle asetettuja tiukkoja sääntöjä.

Korkeimman oikeuden ratkaisun tapausselesteessä on käsitelty yksityiskohtaisesti tapauksessa esitettyä näyttöä:

Todistajana kuullulle henkilölle B oli puhunut veljensä uhkauksista, kotiarestista sekä hiuksista vetämisestä ja lyömisestä silloin, kun B ei ollut noudattanut veljensä asettamia

kotiintuloaikoja ja muita määräyksiä. B:stä tehtiin katoamisilmoitus poliisille tämän poistuttua kotoaan. A on tämän jälkeen vajaan viikon aikana lähettänyt sisarelleen sekä useille muille henkilöille viestejä, joissa hän on uhannut sisarensa henkeä tai fyysistä koskemattomuutta eri tavoin. A on viesteissään uhannut B:tä muun muassa pään irti leikkaamisella, puukottamisella, ampumisella, nälkään näännyttämisellä sekä tämän syömisellä ja hautaamisella. Lisäksi A on viesteissään uhannut leikata B:n hiukset ja tarvella tämän kasvot, pyrkiessään samalla selvittämään tämän olinpaikan.

A on lopulta saanut tietää ystävältään C:ltä sisarensa olinpaikan, minkä jälkeen C on noutanut B:n ravintolasta ja vienyt hänet veljensä luokse puistoon. Puistossa on ollut paikalla useita muita henkilöitä ja lopulta paikalle ovat saapuneet myös poliisipartion jäsenet N ja K. B on kertonut keskustelleensa puistossa veljensä kanssa rauhanomaisesti eikä tilanteeseen ole hänen mukaansa liittynyt väkivaltaa.

Todistajana kuullun vanhempi konstaapeli N:n mukaan A oli kertonut saaneensa Irakissa oleskelevalta isältään tehtäväksi palauttaa sisarensa kotiin ja saada hänet noudattamaan islaminuskon tapoja. Jos tämä ei onnistuisi, tulisi B tarvittaessa tappaa, samoin kuin hänen kaverinsa. A:n mukaan perheen kunnian palauttaminen on edellyttänyt tätä. A on asiasta kertoessaan pohtinut teosta hänelle aiheutuvaa rikosoikeudellista seuraamusta ja todennut joutuvansa ensikertalaisena suorittamaan tuomiosta vain puolet. A oli myös todennut, että aikoo vankeusrangaistuksen jälkeen poistua Suomesta. N:n mukaan A on asiasta puhuessaan ollut vakavissaan ja toistanut tätä useita kertoja. A on myös todistajana kuullun toisen poliisimiehen V:n mukaan puhunut sukunsa kunnian ja valmiudesta tappaa sisarensa, jos käy ilmi, että tämä on ollut sukupuoli-suhteessa.

Syytetty A ei ole kiistänyt puhuneensa puistossa konstaapeli N:lle edellä mainitulla tavalla, mutta hän on kertonut olleensa kiihtyneessä mielentilassa ja hermostunut ja huolissaan useita päiviä poissa kotoa olleesta sisarestaan. A:n mukaan hänen tarkoituksensa ei ole ollut vahingoittaa B:tä, vaan saada tämä palaamaan kotiin tai menemään viranomaisten luokse. A on myöntänyt tehneensä virheen käyttäessään voimakasta kieltä ja todennut, että mikäli hänellä olisi ollut tarkoitus vahingoittaa sisartaan, olisi hän tehnyt sen puistossa. Lisäksi A:n mukaan hän ei ollut kertonut sisarensa katoamisesta isälleen, vaan oli väittänyt tälle asioiden olevan kunnossa. Syytetty on kiistänyt kertoneensa isälleen sisarensa poistuneen kotoaan.

Tapauksen (KKO 2017:52) näyttöä arvioidessaan korkein oikeus on ensinnäkin todennut, että syytetyn yhteydenpidosta isäänsä tai yhteydenpidon mahdollisesta sisällöstä ei ole esitetty muuta selvitystä, kuin tämän poliisimies N:lle tapahtumapaikalla puistossa kertoma, joka A:n mukaan on esitetty kiihtyneessä mielentilassa. Muuta selvitystä A:n

yhteydenpidosta isäänsä ei korkeimman oikeuden mukaan ole esitetty eikä oikeus siten ole tuomiossaan katsonut näytön osoittaneen syyksi lukemiseen riittävällä varmuudella A:n sopineen isänsä kanssa sisarensa surmaamisesta tai lupautuneen tekemään teon.

Yksityiskohtaisen suunnitelman olemassaoloa koskevaa näyttöä tarkastellessaan korkein oikeus on punninnut B:n tapahtumista käsittelyn eri vaiheissa esittämiä kertomuksia ja todennut näiden olleen joiltain osin välittömästi tapahtuman jälkeen esitutkinnassa annettuina uskottavampia. Korkein oikeus on asiassa esitetyn henkilötodistelun¹¹² ja kirjallisen todistelun¹¹³ valossa arvioinut, "- - että A:lla on voinut olla aikomus käyttää väkivaltaa sisartaan kohtaan tai jopa surmata sisarensa, mikäli tämä ei muuttaisi käyttäytymistään tai palaa takaisin kotiin." Todistajakertomusten perusteella A:n esittämät uhkaukset B:n surmaamisesta ovat olleet ehdollisia ja surmaamisaikomuksen on katsottu riippuneen muun muassa siitä, palaako B kotiinsa. A:n lähettämien viestien perusteella oikeus on pitänyt mahdollisena, että tämä on lähettänyt ne kiihtyneessä mielentilassa, hermostuneen ja huolissaan, tarkoituksenaan pelottelemalla saada sisarensa palaamaan kotiin tai menemään viranomaisten luokse. Yksityiskohtaisen suunnitelman olemassaoloa vastaan on tuomioistuimen mukaan puhunut jossain määrin myös se, että asiassa ei ole esitetty näyttöä siitä, että A:lla olisi ollut hallussaan henkirikoksen tekemiseen soveltuva tekoväline.

Tuomiossaan korkein oikeus on perustellut valmistelurikosta koskevan syytteen hylkäämistä seuraavasti:

"Punnitessaan vastakkain syytettä tukevaa ja sitä vastaan puhuvaa näyttöä Korkein oikeus toteaa, että A:n sisarensa aikaisemmin kohdistama väkivalta sekä hänen lähettämistään viesteistä ja hänen puheistaan ja käyttäytymisestään ilmenevä aggressiivisuutensa osoittavat yleistä valmiutta käyttää jonkinasteista väkivaltaa sisartaan kohtaan. *Yleinen valmius väkivallan käyttöön ei kuitenkaan vielä riitä osoittamaan, että hän olisi tehnyt yksityiskohtaisen suunnitelman sisarensa tappamisesta.* Todisteina esitetyt viestitkin osoittavat pikemminkin kiihtymystilassa tapahtunutta uhoamista kuin yksityiskohtai-

¹¹² B:n kuuleminen ja esitutkintakertomukset, todistajina kuullut poliisimiehet K, N ja V.

¹¹³ A:n eri henkilöille lähettämät chat-viestit.

sen surmaamissuunnitelman olemassaoloa. Näillä perusteilla Korkein oikeus päätyy siihen, että A:n ei ole näytetty tehneen yksityiskohtaista suunnitelmaa sisarensa surmaamisesta."¹¹⁴

Korkein oikeus vaikuttaa – hovioikeuden tavoin – tulkinneen tapausta siten, että vaikka A:n käytös osoitti eräänlaista yleistä valmiutta käyttää ehdollisesti B:hen kohdistuvaa väkivaltaa, ei A:ssa näytetty syntyneen rangaistavuuden edellyttämää päätöstä rikoksen tekemisestä. Kuten edellä on todettu, ei pykälän esitöiden mukaan tällainen valmius vielä täyty törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tunnusmerkistää. A:n valmius käyttää väkivaltaa ei siten muodostanut rangaistavuuden edellyttämää, rikoksen toteuttamiseksi välttämätöntä ja faktatietoon perustuvaa toimintakokonaisuuden suunnitelmaa. Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään *KKO 2017:52* myös arvioinut törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tunnusmerkistötekijöitä suhteessa toisiinsa. Korkeimman oikeuden näkemyksen mukaan varustautuminen tekovälineellä henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten (RL 21:6a.1,1, 435/2013) – itsenäinen tunnusmerkki – voi puhua myös yksityiskohtaisen suunnitelman (RL 21:6a.1,2, 435/2013) olemassaolon puolesta.

Tapauksessa yksikään oikeusasteista ei ole arvioinut A:n toimintaa rikoslain 25 luvun 8 §:ssä (578/1995) rangaistavaksi säännellyn *pakottamisen* tunnusmerkistön kautta. Pakottamisena rangaistaan teko, jossa oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakotetaan toinen tekemään, sieltämään tai tekemättä jättämään jotain. Mikäli A:n toimintaa olisi arvioitu pakottamisen tunnusmerkistön mukaisena tekona, olisi luonnollisesti herännyt kysymys teon täyttymisestä. Pakottamisen yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi ja koska A:n uhkauksillaan tavoittelema B:n teko (kotiin palaaminen) ei ole toteutunut, on pakottamisen kenties katsottu jääneen yrityksen tasolla. Tekoa olisi joka tapauksessa mahdollista arvioida myös pakottamisen tunnusmerkistötekijöiden kautta, sillä pakottamiskriminalisoinnilla suojataan yleistä yksityisen henkilön toimintavapautta.¹¹⁵

¹¹⁴ Kursivointi lisätty. Hovioikeus oli yksityiskohtaisen suunnitelman osalta todennut, "- - ettei viestien perustella voitu luotettavasti päätellä A:n päätyneen mihinkään tiettyyn surmaamistapaan." Tämän perusteella hovioikeus katsoi mahdollisen suunnitelman jääneen toteuttamistavan osalta merkittävällä tavalla puutteelliseksi. Hovioikeus oli tuomiossaan myös katsonut, etteivät A:n viesteissäan luettelemat tekotavat edellyttäneet erityisen yksityiskohtaista suunnitelmaa tai tarkkaa etukäteisvalmistelua. Rikoksen toteuttamiseksi välttämättöminä valmistelutoimina hovioikeus oli maininnut esimerkkeinä uhrin käyttämän reitin selvittämisen, tekovälineiden hankkimisen ja eri toimintojen aikatauluttamisen.

¹¹⁵ Lappi-Seppälä, Hakamies, Helenius, Melander, Nuotio, Ojala & Rautio 2021.

4.6 Palkkaaminen, käskeminen, yllyttäminen, lupautuminen tai tarjoutuminen

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta tuomitaan myös se, joka lainkohdassa tarkoitetun rikoksen tekemistä varten palkkaa, käskää tai muuten yllyttää toista mainitun rikoksen tekemiseen taikka lupautuu tai tarjoutuu tekemään sen (RL 21:6a.1,3, 435/2013). Säännöksen esitöiden mukaan kolmannessa kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa rangaistavuus ei välttämättä edellytä nimenomaista sopimista rikoksen tekemisestä, vaan tätä koskeva tahdonilmaisu voi myös jäädä yksipuoliseksi, yritykseksi yllyttää toista tarkoitetun rikoksen tekemiseen. Tällöin yllytyksen on kuitenkin oltava vakavasti otettavaa, joten esimerkiksi ilmeinen leikinlasku tai vaikkapa päihtyneenä esiintyvän henkilön uhoaminen eivät tule kyseeseen kohdan tarkoittamana rangaistavana yllytyksenä.¹¹⁶

Yllytyksen (RL 21:6a.1,3, 435/2013) merkitystä valmistelurikoksen yhteydessä on tarkasteltu *HO-tapauksessa 4*, jossa vahvasti päihtynyt A on keskustelua tallentaneen ja sitä aktiivisesti johdatelleen B:n tiedustelusta kahteen otteeseen todennut haluavansa, että B tappaa C:n. B:n tiedustellessa asiasta on A ilmaissut kahdesti surmateosta maksamansa summan ja todennut, että kyseessä ei ole vitsi. Lisäksi A on nimennyt teon kohteen ja yksilöinyt motiivinsa tämän tappamiselle. Näin toimimalla on A asiassa tuomion antaneen hovioikeuden mukaan ilmaissut selkeästi tahtonsa siitä, että hän pyytää B:tä tappamaan C:n tiettyä rahasummaa vastaan. A on siten yksilöinyt valmistelemansa rikoksen (tappo tai murha), kuten myös sen kohteen, ja lisäksi ilmaissut teosta maksamansa summan tavalla, jonka voidaan katsota tarkoittavan B:n palkkaamista. *Palkkaamista* tarkoittaa yllyttäjänä toimineen A:n B:lle tekemä tarjous rahamääräisestä edusta rikoksen tekemiseksi. A:n päihtymyksellä ei ole hovioikeuden mukaan ollut merkitystä rikosoikeudellisen vastuun kannalta.

Hovioikeuden *HO-tapauksessa 4* antaman ratkaisun kannalta olennainen oli kysymys siitä, oliko yllyttäjällä ollut rangaistusvastuun perustava tahallisuus suhteessa siihen, että toisessa syntyy rikoksentekopäätös. Kyseessä olevassa tapauksessa A:lla oli ollut tällainen tahallisuus B:n kanssa käydyssä keskustelun alkuvaiheessa, mutta A:n toiminta oli sittemmin ollut laadultaan sellaista, että vaara rikoksen toteuttamisesta oli tuomioistuimen näkemyksen mukaan ollut muusta kuin satunnaisesta syystä vähäinen. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, ei rikoksentekopäätöksen syntyminen kuitenkaan ole objektiivisesti rangaistavuuden edellytys valmistelurikoksessa.¹¹⁷

¹¹⁶ HE 141/2012 vp, 37.

¹¹⁷ HE 141/2012 vp, 37.

*HO-tapauksessa 13*¹¹⁸ annetussa tuomiossa merkitystä ei siten ole annettu sille, että rikoksen tekijäksi palkatulla henkilöllä ei ole ollut aikomustakaan toteuttaa syytetyn häneltä pyytämää tekoa. Tätä tapausta koskevassa käräjäoikeuden tuomiossa lainkohdassa mainittuun "yllyttämiseen" viitataan eräänlaisena yläkäsitteenä, jonka tyyppitilanteita kohdassa mainitut palkkaaminen ja käskeminen ovat.

Esimerkkinä kohdan tarkoittamasta *käskemisestä* voidaan hallituksen esityksen mukaan pitää organisoituneessa ja järjestäytyneessä rikosryhmässä hierarkkisiin käskyvaltasuhteisiin perustuvaa käskyä tehdä henkirikos. Järjestäytyneen rikollisuuden ollessa kyseessä jonkinlaisena yllytyksen erityistapauksena voidaan pitää tilannetta, jossa käsky rikoksen tekemiseen kohdistuu käskyvallan alla olevaan henkilöjoukkoon yksilöimättä teon varsinaista toteuttajaa.¹¹⁹ Vastaavasti käsky voinee kohdistua myös kilpailevan rikollisryhmän yksilöimättömään jäseneseen, vaikka tällaista esimerkkiä järjestäytyneen rikollisuuden piiristä ei esitöissä mainitakaan.

Muu yllyttäminen (RL 21:6a.1,3, 435/2013) tekotapana arvioidaan yllyttämistä koskevien yleisten sääntöjen perusteella esimerkiksi painostamista, kiristämistä, uhkailemista tai muuta potentiaalisen rikosentekijän tahdonmuodostukseen vaikuttavaa yllyttämistä. Yllytetyn syyllistyessä täytettyyn tekoon tai rikoksen yritykseen, arvioidaan yllyttäjän rikosoikeudellista vastuuta osallisuutta koskevien oppien näkökulmasta yllytyksenä täytettyyn tekoon tai yllytyksenä kyseisen rikoksen yritykseen.¹²⁰

Yllytyksen merkitystä on arvioitu myös *HO-tapauksessa 11*¹²¹, jossa hovioikeus on katsonut, ettei A ole lainkohdan tarkoittamalla tavalla yllyttänyt C:tä rikoksen tekemiseen. Yllytyksenä ei ole tapauksessa katsottu pelkästään sitä, että A on viestinvaihdon perusteella suostunut siihen, että C osallistuu suunnitelman toteuttamiseen tai on suhtautunut tähän myönteisesti. Tunnusmerkistön täytyminen olisi oikeuden mukaan edellyttänyt, että A olisi jollain tavoin taivuttanut C:n kehottomalla tai houkuttelemalla ryhtymään rikokseen.

4.7 Rangaistavuuden poistavat seikat

Edeltävissä luvuissa on käsitelty henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn valmisteluna rangaistavia erilaisia tekoja (RL 21:6a.1, 435/2013). Kaikissa tilanteissa menettely ei kuitenkaan ole rangaistavaa, vaikka rikosvastuun edellytykset muutoin täyttyisivätkin. Tällöin kyse on siitä, että vaara

¹¹⁸ A oli palkannut B:n pahoinpitelemään C:tä tai järjestämään tähän kohdistuvan vakavuudeltaan törkeän pahoinpitelyn käsittävän teon.

¹¹⁹ HE 141/2012 vp, 37.

¹²⁰ HE 141/2012 vp, 37.

¹²¹ A:n ja B:n valmisteleva 50 hengen joukkosurma.

rikoksen toteuttamisesta on ollut muusta kuin satunnaisista syistä vähäinen tai henkilö on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen valmistelusta, estänyt sen jatkumisen tai muuten poistanut oman toimintansa merkityksen rikoksen valmistelussa (RL 21:6a.2, 435/2013).¹²²

Rangaistavuuden poistumista koskeva edellytys vastaa muotoilultaan rikoslaissa rikoksen yritykselle asetettua vaaravaatimusta (RL 5:1.2, 515/2003). Yrityksen rankaisemattomuuden ympärille rakentunutta kriteeristöä onkin mahdollista hyödyntää valmisteluun sisältyvää vaaramomenttia arvioitaessa. Näin ollen vain tunnusmerkistössä tarkoitettu valmisteluteko henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemiseksi ei ole rikosvastuun kannalta riittävä, vaan tarpeeksi suuren vaaran on oltava käsillä valmisteluteon aikana, tekohetken näkökulmasta tarkasteltuna.¹²³

Rangaistavuuden poistavan vähäisen vaaran arviointi edellyttää tekokokonaisuuden ja sen olosuhteiden kokonaisvaltaista tarkastelua. Tässä tarkastelussa myös aikaulottuvuus, ajallinen etäisyys valmisteltavaan rikokseen, on keskeisessä asemassa. Valmistelun vaarallisuuteen vaikuttavat lukuisat tekijät. Näistä hallituksen esityksessä mainitaan muun muassa rikosta valmistelevien henkilöiden lukumäärä ja heihin liittyvät muut seikat, käytettäväksi ajatellut keinot ja suunnitelma, uhriin liittyvät seikat samoin kuin ajallinen näkökulma. Valmistelurikos katsotaan päättyneeksi, jos vaara tekohetken perspektiivistä jostain syystä kokonaan lakkaa tai muista kuin satunnaisista syistä katsotaan hyvin vähäiseksi. Vähäisenkin vaara, milloin sen aste johtuu muista kuin satunnaisista syistä, täyttää valmistelurikoksen vaaraelementin edellytykset.¹²⁴

*HO-tapauksessa 11*¹²⁵ tuomioistuin on arvioidessaan vaaraa suunnitelman toteutumisesta tarkastellut syytettyjen henkilökohtaisia ominaisuuksia ja olosuhteita todetessaan, että sekä A:lla että B:llä on ollut vahva koston perustuva motiivi rikoksen tekemiseen, heidän sosiaalista elämäänsä on hallinnut fantasiointi vakavasta väkivallanteosta ja heidän keskustelunsa perusteella erityisesti toinen syytetyistä on ollut syrjäytynyt ja eristäytynyt muusta ympäristöstä. Näiden seikkojen hovioikeus on todennut olevan omiaan lisäämään vaaraa suunnitelman toteutumisesta. Muun muassa näillä perusteilla oikeus on katsonut, ettei vaara rikoksen toteuttamisesta ole ollut vähäinen.

Valmistelua koskevan säännöksen (RL 21:6a, 435/2013) esitöissä on katsottu perustelluksi soveltaa rikoslaista (RL 5:2, 515/2003) ilmeneviä vastuuvapautta koskevia periaatteita myös yritystä ajallisesti edeltävään törkeään henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluun. Eroavaisuus rikoksen valmistelun ja sen yrityksen välillä suhteessa täytetyn rikoksen tunnusmerkistöön

¹²² HE 141/2012 vp, 38.

¹²³ HE 141/2012 vp.

¹²⁴ HE 141/2012 vp.

¹²⁵ A:n ja B:n valmisteleva 50 hengen joukkosurma.

tuodaan ilmi hallituksen esityksessä eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimiseksi. Samalla todetaan henkilön voivan vapautua valmistelurikosta koskevasta vastuusta poistamalla oman toimintansa merkityksen. Tällöin edellytyksenä on yritystä koskevien vastuuvapausääntöjen logiikkaa noudattaen henkilön menettelyn vapaaehtoisuus.¹²⁶

Mikäli rikos ei tulisi täyttymään henkilön tiettyyn ajanhetkeen mennessä toteuttamiensa valmistelutekojen perusteella, vapautuu hän vastuusta yksinkertaisesti lopettamalla rikoksen valmistelun. Toisaalta, jos rikos tapahtuisi hänen jo suorittamiensa toimenpiteiden perusteella tai jos valmisteluun osallistuu useita henkilöitä, henkilö voi vapautua valmistelua koskevasta rikosoikeudellisesta vastuusta estämällä valmistelun jatkumisen. Samoin hän vapautuu rangaistusvastuusta, jos hän poistaa oman menettelynsä merkityksen valmistelussa. Vain henkilön väite toimintansa tarkoituksiperistä ei vapauta häntä rikosoikeudellisesta vastuusta, vaan tukea väitteille on löydettävä tapauksen olosuhteista.¹²⁷

Tutkimusaineistoon sisältyneessä *HO-tapauksessa 3*¹²⁸ käräjäoikeus ja hovioikeus olivat valmistelusta luopumisen vapaaehtoisuutta arvioidessaan päätyneet päinvastaisiin lopputuloksiin. Kyseisessä tapauksessa 3 A oli mennyt B:n ja C:n kotiosoitteeseen tavoittelemaan B:tä ladattu ja toimintakuntoinen käsiase mukanaan. A oli tavannut osoitteesta siellä asuvan C:n, joka oli kertonut, että B ei ole paikalla, vaan oleskelee erään toisen henkilön luona. Tämän jälkeen A oli poistunut pihapiiristä ase mukanaan ja luopunut siitä ennen kuin poliisi oli ottanut hänet kiinni.

Sekä käräjäoikeus että hovioikeus ovat näyttöä arvioidessaan todenneet ensinnäkin A:n tarkoituksena olleen tehdä B:hen kohdistuva henkirikos tai törkeä pahoinpitely käyttäen hallussaan ollutta ampuma-asetta. Tämän jälkeen kysymyksenasettelussa oli arvioitu, oliko vaara rikoksen toteuttamisesta ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen. Hovioikeus oli katsonut käräjäoikeuden tavoin vaaran vähäisyyden johtuneen tapauksen olosuhteissa vain siitä satunnaisesta syystä, ettei B ollut kotiosoitteessaan A:n tavoittellessa häntä sieltä.

Viimeiseksi oli jäänyt ratkaistavaksi kysymys siitä, onko B lain tarkoittamalla tavalla luopunut vapaaehtoisesti rikoksen valmistelusta.

Käräjäoikeus oli ratkaisussaan korostanut, että A ei ollut tiennyt B:n olinpaikkaa poistuessaan ampuma-aseen kanssa tämän kotiosoitteen pihapiiristä ja oli sallinut B:n tarkan

¹²⁶ HE 141/2012 vp, 38.

¹²⁷ HE 141/2012 vp, 38.

¹²⁸ A oli matkustanut taksilla B:n ja C:n kotiosoitteeseen ladattu ja toimintakuntoinen käsiase mukanaan tavoittelemaan B:tä.

olinpaikan tienneen C:n poistua sisätiloihin, vaikka tämä oli aiemmin tarjoutunut kuljetta-
maan A:n B:n luokse. Näillä perusteilla käräjäoikeus oli katsonut, että A:n mahdollisuus
jatkaa rikoksen valmistelua oli päättynyt ja että hän oli lopettanut rikoksen valmistelun
kyseisellä hetkellä vapaaehtoisesti. Käräjäoikeus oli siten hylännyt A:ta vastaan noste-
tun syytteen törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta.

Hovioikeus on arvioinut tekoa toisin. Tuomiossaan hovioikeus on todennut vastuuva-
pauden edellytyksenä olevan vastuusta vapauttavan menettelyn vapaaehtoisuuden. Li-
säksi hovioikeus on korostanut, että olosuhteiden on tuettava sitä, että vastuusta va-
pauttavalla tavalla oli menetelty ja että henkilö ei vapaudu vastuusta pelkästään tarkoi-
tuksiaan koskevien väitteiden perusteella. Kyse on siten ollut siitä, että tukevatko asi-
assa selvitettyt olosuhteet väitettä vapaaehtoisesta luopumisesta.

Näyttöä punnittuaan hovioikeus on arvioinut, että pelkästään niiden seikkojen, että A:lla
ei ole ollut varmuutta B:n sijainnista ja että A oli jättänyt hyödyntämättä mahdollisuuden
selvittää A:n sijainti C:n avulla, ei voitu katsoa tarkoittavan A:n luopuneen valmistelusta
vapaaehtoisesti. A oli tosiasiallisesti mahdollistanut valmistelun jatkamisen pitämällä tä-
mänkin jälkeen hallussaan toimintakuntoista ja ladattua asetta ja oli luopunut siitä vasta
havaittuaan poliisin. Valmistelu oli päättynyt vasta tässä vaiheessa ja hovioikeus on lu-
kenut A:n syyksi törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun. Ri-
koksenteotarkoituksessa hallussa pidettyä ampuma-asetta koskevan tunnusmerkin
edelleen täytyessä olisi tukea A:n väitteelle valmistelusta luopumisen vapaaehtoisuu-
desta tullut siten löytyä myös teon olosuhteista.

Tutkimusaineisto käsittää muutaman tapauksen¹²⁹, joissa tekijä on luopunut teosta vasta havaittu-
aan tekoa keskeyttämään saapuneet poliisit. Vapaaehtoisena luopumisena ei ole myöskään arvi-
oitu sitä, että tekijä on kiihtyneessä mielentilassa vaurioittanut hallussaan ollutta autoa siten, ettei
valmistellun rikoksen kohteen tavoittaminen enää ole mahdollista. Vapaaehtoinen luopuminen ei
luonnollisesti ole kyseessä myöskään silloin, kun poliisi suostuttelemalla saa haltuunsa rikosta val-
mistelleen tekovälineet.

Hallituksen esityksessä valmistelurikosta koskevaan rikosoikeudelliseen vastuusta vapautumiseen
viitataan rikoslain tarkoittamana erityisenä henkilökohtaisena olosuhteena (RL 5:7.1, 515/2003).
Kyseessä on siten erityinen henkilöön liittyvä olosuhde, joka poistaa jonkin teon rangaistavuuden ja
koskee ainoastaan vastuusta vapauttavalla tavalla menetellyttä henkilöä. Erikseen mainitaan, että

¹²⁹ Myös *HO-tapaus 6*. A oli lähtenyt kotoaan etsimään B:tä mukanaan kääntöveitsi, vesuri ja viilto-
suojahanskat.

vastuuvapaus ei koske mahdollisia muita rikoksia, joihin henkilö on toiminnallaan pykälässä tarkoitettua rikosta valmistelleessaan syylistynyt.¹³⁰

Tarkasteltu aineisto sisältää joitakin ratkaisuja¹³¹ koskien säännöksessä tarkoitettua tekijän valmistelusta luopumista ja oman toimintansa merkityksen poistamista rikoksen valmistelussa.

Esimerkiksi *HO-tapauksen 4*¹³² tuomiossa rikoksen valmistelusta syytetyn henkilön on katsottu henkirikoksen tekijän palkkaamisen yhteydessä kieltäytymällä palkkion maksamisesta sekä passiivisuudellaan tarkemman tekotavan, teon ajankohdan ja muiden yksityiskohtien suhteen vetäytyneen alulle laittamastaan henkirikossuunnitelmasta. Syytetyn toiminnan tahallisuutta arvioitiin suhteessa henkirikoksen tekijäksi kaavaillassa syntyneeseen rikoksentekopäätökseen ja koska suunnitelma ei ole epäillyn tekemän aloitteen jälkeen pitkälti tämän omasta passiivisuudesta johtuen edennyt, on tuomioistuimien katsonut vaaran rikoksen toteuttamisesta olleen muista kuin satunnaisista syistä vähäinen.

4.8 Rangaistusasteikko

Henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn valmistelu on vankeusuhkainen rikos. Sen rangaistusasteikkoa voidaan pitää verrattain ankarana etenkin, kun teko ajoittuu rikoksentekoprosessin aikaiseen vaiheeseen, jossa vaara rikoksen toteutumisesta saattaa olla vielä alhainen. Rangaistussäännöksen (RL 21:6a.1, 435/2013) mukaan törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta on tuomittava vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Toisaalta kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan eräitä keskeisimpiä yksilöllisiä oikeushyviä ja kuten eräät vakavat toteutuneet väkivallanteot ovat osoittaneet, voi valmistelurikoksen kohdehenkilöitä olla lukuisia.¹³³

Valmisteltavien tekojen vakavuutta koskeva näkökulma on keskeinen hallituksen esityksessä, jossa todetaan, että valmistelurikoksena rangaistavana on syytä pitää vain vakavasti otettavaa ja vaarallista menettelyä. Kriminalisoinnin erityisluonteisuudesta johtuen säännöksen esitöissä viitataan myös mahdollisuuteen soveltaa rangaistusasteikon lieventämistä koskevaa rikoslain kohtaa (RL 6:8.4, 515/2003). Kyseisen säännöksen mukaan, jos rikoksesta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vankeutta määräajaksi, tuomioistuin voi säännöksessä tarkoitetuissa tapauksissa määrätä rangaistukseksi vankeuden sijasta sakkoa, jos siihen on erityisen painavia syitä.¹³⁴

¹³⁰ HE 141/2012 vp, 38–39.

¹³¹ Muun muassa *HO-tapaukset 3 ja 6*.

¹³² A:n oli väitetty C:n murhan tekemistä varten palkanneen tai muuten yllyttäneen B:tä mainitun rikoksen tekemiseen lupaamalla maksaa tälle teosta useiden tuhansien eurojen summan.

¹³³ HE 141/2012 vp, 39.

¹³⁴ HE 141/2012 vp, 39.

Erikseen mainittakoon, että toisin kuin rikoksen yrityksen kohdalla, ei valmistelurikosten tunnusmerkistön yhteyteen säädetty rangaistusasteikko ole riippuvainen valmisteltavana olleen päärikoksen rangaistusasteikosta.¹³⁵

4.9 Rikosten yksilöinti ja asianomistaja-asema

Henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn valmistelu saattaa sisältää useita osatekoja tai valmistellun rikoksen kohteesta olla epätietoisuutta. Jos osana valmistelua tehdään tekoja, jotka ovat itsessään rikoksina rangaistavia, tuomitaan tekijä näistä toteutuneista rikoksista erikseen. Eräissä tapauksissa valmistelurikosten lukumäärä määräytyisi valmistelun kohteena olevan henkilöpiirin mukaan siten, että useamman henkilön ollessa rikoksen valmistelun kohteena, olisi tekijä tuomittava yhtä monesta valmistelurikoksesta. Mikäli kyseessä olevat henkilöt ovat yksilöitävissä, ovat he hallituksen esityksen mukaan myös rikoksen asianomistajia.¹³⁶ Käytännössä voi joissain tapauksissa olla äärimmäisen vaikeaa yksilöidä rikoksen asianomistajapiiri. Esimerkiksi yleisellä paikalla – oppilaitoksessa tai virastossa – toteutettavaksi suunnitellun joukkosurman valmistelussa henkilöpiiri on ennalta määrittämätön ja jossain määrin sattumanvarainen.

Hovioikeudessa käsitellyn *HO-tapauksen 4*¹³⁷ yhteydessä käräjäoikeus on arvioinut asianomistaja-aseman määräytymistä tilanteessa, jossa syytetyn on väitetty puhuneen valmisteluteon (palkkaaminen) varsinaisen kohteen lähisukulaiseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta. Hovioikeus on katsonut, että lähisukulainen ei ole ollut syytteessä tarkoitetun rikostunnusmerkistön suojaaman oikeushyvän haltija eikä väitetty rikos ole välittömästi kohdistunut häneen. Valmisteluteon tunnusmerkkiä ei olisi täyttänyt myöskään pelkästään kyseiseen lähisukulaiseen kohdistuvan henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemisestä keskusteleminen.

Tällä hovioikeus on ilmeisesti tarkoittanut, että pelkästään syytetyn yleisellä tasolla ääneen lausuma ja yksilöimätön pohdinta esimerkiksi lähisukulaiseen kohdistettavasta törkeää pahoinpitelyä tarkoittavasta väkivallasta ei olisi täyttänyt valmistelurikoksen tunnusmerkistöä.

4.10 Päihtymystilan vaikutus syyllisyyteen

Syytetyn päihtymystilan merkitys toistui teemana tässä opinnäytetyössä tarkastelluissa oikeustapauksissa. Päihtymystilan merkitystä tarkasteltiin silloin, kun arvioitiin oikeudellisesti syytetyn toimintaa törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmisteluna. Useassa tapauksessa¹³⁸

¹³⁵ Pöyhönen 2012, 116.

¹³⁶ HE 141/2012 vp, 39.

¹³⁷ Päihtynyt A oli halunnut palkata B:n tappamaan C:n.

¹³⁸ Muun muassa *HO-tapaukset 3 ja 4*.

syytetty on kertonut olleensa syytteenalaisen teon aikana itse nauttimansa päihteen alaisena ja ilmaissut teon johtuneen päihtymystilasta.

Rikoslaissa (RL 3:4.4, 515/2003) ilmaistaan se suomalaisessa rikosoikeudessa vakiintuneet näkemys, jonka mukaan päihtymys tai muu tilapäinen tajunnan häiriö, johon tekijä on saattanut itsensä, voidaan ottaa syyntakeisuusarvioinnissa huomioon vain, milloin siihen on erityisiä syitä. Kyseistä säännöstä koskevien esitöiden mukaan tällaisina erityisinä syinä voisivat tulla kysymykseen esimerkiksi päihteen yhteisvaikutustilanteet, yllättävä teho, kokemattomuus, väsymys tai pitkäaikaisen käytön myötä alentunut toleranssi.¹³⁹

Näin ollen *HO-tapauksen* 3¹⁴⁰ ratkaisun yhteydessä hovioikeus on todennut, että " - - koska alkoholin käytön vaikutukset ovat yleisesti tiedossa olevia ja ennakoitavissa, todistelu tukee käsitystä siitä, että A on ymmärtänyt tekonsa oikeudenvastaisuuden, luonteen, merkityksen ja seuraukset."

Samaa johdonmukaista linjaa on noudatettu kaikissa päihtymystilaa koskevissa tutkimusaineiston ratkaisuissa eikä itse aiheutettua päihtymystilaa ole otettu ilman erityisen painavia syitä huomioon syyntakeisuusarvioinneissa.

¹³⁹ HE 44/2002 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, 68.

¹⁴⁰ A oli matkustanut taksilla B:n ja C:n kotiosoitteeseen ladattu ja toimintakuntoinen käsiase mukanaan tavoittelemaan B:tä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymys on ollut: *Millaiseksi on muodostunut törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevan oikeusnormin sisältö suomalaisessa oikeuskäytännössä?* Lain esitöiden, oikeuskirjallisuuden ja oikeustapausten perusteella voidaan tunnistaa rikoksen tunnusmerkistön soveltamista koskevia vakiintuneita tulkintoja. Vaikka tutkimusaineistoon sisältyneiden oikeustapausten perusteella ei voida puhua yksittäisistä merkittävistä linjaratkaisuista, on korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien tuomioista erotettavissa tiettyjä oikeusnormin merkitystä koskevia tulkintoja. Näitä opinnäytetyön löydöksiä käsittelen seuraavaksi.

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää korotettua tahallisuusvaatimusta siten, että tekijä on toiminut luodakseen edellytykset juuri henkirikoksen tai törkeä pahoinpitelyn tekemiselle. Tahallisuuden tulee kohdistua tehtäväksi aiottuun rikokseen (henkirikos tai törkeä pahoinpitely), minkä lisäksi itse valmistelutekojen tulee olla tahallisia suhteessa tähän tavoitteeseen. Säännöksen tarkoittamana valmisteluna ei pidetä tekoa, joka tehdään jonkin muun rikoksen valmistelemiseksi. Murhan ja törkeän pahoinpitelyn kohdalla valmistelu on sidottu rikosten törkeisiin tekomuotoihin. Kokonaisarvostelu tehdään valmisteluteon toteuttamishetken näkökulmasta.

Oikeustapausten analyysin perusteella on selvää, että suurimmat näytön koostamiseen ja todisteluun liittyvät haasteet koskevat rikoksen subjektiivisia tunnusmerkistötekijöitä. Rikoksentekijän tarkoituksesta, aikomuksista, motiiveista, mielenliikkeistä ja rikoksentekopäätöksestä on harvoin olemassa suoraa ja riidatonta näyttöä, joten todistelu täytyy rakentaa huolella ja myös erilaisia samaan suuntaan viittaavia indisioita hyödyntäen. Haasteet liittyvät usein myös siihen, kuinka yhdistää valmistelutoimet valmisteltavaan rikokseen. Näyttöä onkin tutkimusaineistossa useimmiten arvioitu tekijän tarkoituksen, valmistelutekojen laadun ja keston sekä muiden olosuhteiden muodostamana kokonaisuutena.

Muun muassa *HO-tapauksessa* ¹⁴¹ tekijä on jätetty tuomitsematta rikoksesta, koska hänen tekemistään valmisteluluontoisista toimista ja esittämistään uhkauksista huolimatta ei ole pystytty näyttämään toteen, että tekijä olisi tehnyt päätöksen rikoksen toteuttamisesta. Näkemystä on perusteltu muun muassa sillä, että A on todennut antavansa B:n toistaiseksi elää. Näin ollen ulkoisesti havaittavat valmistelutoimet itsessään

¹⁴¹ A:n oli väitetty pitäneen hallussaan henkirikoksessa tai törkeässä pahoinpitelyssä erityisesti käytettäväksi soveltuvia teräasetta sekä erittäin vaarallista sarjatuliastetta siihen kuuluvine lippaineen ja patruunoineen ja kohdistaneen B:hen vainoamistyyppistä käyttäytymistä.

eivät ole tuomioistuimen käsityksen mukaan riittävässä määrin osoittaneet tekijän subjektiivisesti sitoutuneen rikoksen toteuttamiseen.

Tämän tulkinnan mukaisen tilanteen näyttäminen voidaan nähdä ongelmallisena. Langettavan tuomion edellyttämä rikoksentekopäätöksen kaltainen subjektiivinen tunnusmerkki on usein mahdollonta havaita ennen kuin toiminta on edennyt vähintään yrityksen tasolle.

Lopullinen rikoksentekopäätös voi syntyä tekijässä hyvin nopeasti ja tällöin jo valmiiksi tekoa varten varustautuneen henkilön toimintaan saattaa olla mahdollonta puuttua. Yksittäisen valmistelutoimen yhteys rikokseen voitaisiin todeta vasta jälkeensä, kun vakava vahinkoseuraamus on mahdollisesti jo syntynyt. Toisaalta oikeusturvanäkökulmat ja teosta luopumisen mahdollisuus puoltavat kyseisen hovioikeuden tulkintaa tilanteesta. Rikoksen valmistelu voi siten jatkua pitkäänkin, mutta jäädä rangaistavuuden ulkopuolelle, jos näyttöä lopullisesta rikoksentekopäätöksestä ei ole. Näin ollen – rikoksentekoprosessin ideaalimallista poiketen – valmistelu sijoittuu usean hovioikeuden tuomion valossa kronologisesti rikoksentekopäätöstä edeltävään aikaan.

Tekijän valmisteleman teon tulee olla konkreettinen ja jollakin tavalla yksilöity eikä pelkkä yleinen valmius tarvittaessa tai ehdollisesti tehdä henkirikos tai törkeä pahoinpitely ole riittävää. Tekijän tarkoituksperät on kyettävä kiinnittämään ulkoisesti havaittaviin seikkoihin, joiden perusteella tekijän valmistelutoimilla tavoitteleman teon laatua on arvioitava.

Valmistelurikoksen (RL 21:6a.1,1, 435/2013) tekotapana on ensinnäkin ampuma- tai teräaseen, niihin rinnastettavan välineen tai rikokseen erityisesti soveltuvan välineen hallussapito henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemistä varten. Hallussapitoa koskeva tunnusmerkki on usein hyvin konkreettinen ja ulkoisesti havaittava. Hengenvaarallisia ampuma-aseeseen rinnastettavia välineitä ovat muun muassa erilaiset pommit, myrkylliset tai tukahduttavat kaasupanokset ja räjähteet. Teräaseita ovat muun muassa tikarit, stiletit ja pistimet ja teräaseisiin rinnastettavia välineitä muun muassa jousipatukka, nyrkkirauta, erilaiset ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vajjerista valmistetut ja niihin rinnastettavat lyömäaseet. Olennaista on kuitenkin välineen erityinen soveltuvuus henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tekemiseen, joten kyseeseen voi tulla jokin muukin tekoon erityisesti soveltuva väline tai aine.

Hallussapitoa koskeva tunnusmerkki voi täytyä myös niin, että kyseessä on aineiden tai välineiden joukko, josta lopullinen rikoksentekoväline valmistetaan. Lähes poikkeuksetta joudutaan tunnusmerkin osalta arvioimaan, onko välineen hallussapidolle olemassa jokin muu uskottava syy kuin rikoksentekotarkoitus. Hallussapitoon liittyvän rikoksentekotarkoituksen lisäksi on näytettävä toteen myös rikoksen toteuttamista koskeva päätös siten, kuin edellä on esitetty. Juurikaan merkitystä ei ole sillä, miten väline on tekijän haltuun päätenyt, mutta määrätietoinen pyrkimys saada tietty väline haltuun voi myös osoittaa tekijän rikoksentekotarkoitusta. Hallussapidon kestolla ei ole merkitystä eikä siihen tarvitse liittyä erityistä suunnitelmallisuutta.

Rangaistavaan henkirikoksen tai törkeään pahoinpitelyn valmisteluun voi syyllistyä myös sopimalla rikoksesta toisen kanssa tai laatimalla yksityiskohtaisen suunnitelman rikoksen tekemisestä (RL 21:6a.1,2, 435/2013). Tekotavoista sopimisessa on kyse eräänlaisesta salahankkeesta, jossa sopimisen kohteena on riittävästi yksilöidyn ja konkreettisen rikoksen tekeminen. Sopimisen ei tarvitse koskea kaikkia rikoksen tekemisen yksityiskohtia eikä se edellytä mitään erityistä muotoa. Rikoksen toteuttamista koskevan tehtävänjaon osalta ei edellytetä, että kaikki sopijapuolet osallistuisivat tekoon, vaan se voi jäädä käytännössä yhden osapuolen tai myös kolmannen henkilön tehtäväksi.

Rikoksen tekemistä koskevalta yksityiskohtaiselta suunnitelmalta edellytetään, että se muodostaa faktatietoon perustuvan ja toimintakokonaisuuden muodostaman suunnitelman. Tällainen suunnitelma luo edellytykset rikoksen toteuttamiselle ja on tässä tarkoituksessa välttämätön. Suunnitelmaltakaan ei vaadita kaikkiin yksityiskohtiin menevää tarkkuutta, mutta sen pitää kuitenkin olla enemmän kuin pääpiirteinen. Suunnitelma voi sisältää esimerkiksi uhrin reitin selvittämisen ja eri toimintojen aikatauluttamisen. Rikoksen vaaraedellytyksen on täyttyttävä, mutta suunnitelman toteuttamisesta ei tarvitse olla varmuutta tai sen toteutumista ei ole edes pidettävä todennäköisenä.

Henkirikoksen tai törkeään pahoinpitelyn valmisteluksi katsotaan myös toisen palkkaaminen, käskeminen tai yllyttäminen tai lupautuminen tai tarjoutuminen tekemään rikoksen (RL 21:6a.1,3, 435/2013). Rangaistavuus ei näissä tapauksissa edellytä nimenomaista sopimista rikoksen tekemisestä, vaan tahdonilmaisu voi olla täysin yksipuolinen. Leikinlaskun tai uhoamisen kaltaista toimintaa ei kuitenkaan pidetä vakavasti otettavana yllytyksenä, mikä on rangaistavuuden edellytys. Tekijällä tulee olla tahallisuus suhteessa toisessa mahdollisesti syntyvään rikoksentekopäätökseen, mutta tunnusmerkistön täyttyminen ei objektiivisesti edellytä tällaisen rikoksentekopäätöksen syntymistä. Yläkäsittienä toimivan yllyttämisen tyyppitilanteita ovat palkkaaminen ja käskeminen, mutta potentiaalisen rikoksentekijän tahdonmuodostukseen voidaan vaikuttaa myös esimerkiksi painostamalla, kiristämällä tai uhkailemalla tätä.

Törkeään henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta ei tuomita, jos vaara rikoksen toteutumisesta on muusta kuin satunnaisesta syystä vähäinen tai jos tekijä on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen valmistelusta, estänyt sen jatkumisen tai muuten poistanut oman toimintansa merkityksen kyseisen rikoksen valmistelussa (RL 21:6a.2, 435/2013). Vaaraelementtiä tulee arvioida teko hetken näkökulmasta ja tässä tarkastelussa on huomioitava tekijän toiminta ja sen olosuhteet kokonaisvaltaisesti. Käsillä olevan vaaran kokonaisarvioon vaikuttavat muun muassa valmistelun ajallinen etäisyys valmisteltuun rikokseen, rikosta valmistelevien henkilöiden lukumäärä ja heihin liittyvät seikat, keinot ja suunnitelma sekä potentiaalisen rikoksen uhriin liittyvät piirteet. Valmistelurikos päättyy vaaran rikoksen täyttymisestä kokonaan lakatessa tai jos se on muusta kuin satunnaisesta syystä hyvin vähäinen.

Niissä tapauksissa, joissa tekijä on törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun yhteydessä syyllistynyt muihin rikoksiin, tuomitaan hänet näistä rikoksista erikseen. Valmistelurikosten lukumäärä määräytyy valmistellun rikoksen uhrien lukumäärän mukaan. Tekijän itselleen aiheuttama päihtymystila tai muu tilapäinen tajunnan häiriö huomioidaan syyntakeisuusarvioinnissa vain poikkeuksellisesti. Tällaisia erityisiä syitä ovat esimerkiksi päihteiden yhteisvaikutus, niiden ylittävä teho, päihteitä käyttäneen henkilön kokemattomuus, väsymys tai pitkäaikaisen käytön alentama toleranssi.

Hovioikeuksien ratkaistavaksi henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn valmistelutapauksia on päätyntä säännöksen voimassaoloaikana vähän. Syitä tälle seikalle on useita. Asiaa tarkasteltaessa ei voida sivuuttaa suomalaisen väkivaltarikollisuuden keskeisiä ominaispiirteitä. Kuten aiemmin on esitetty, on suomalaisille henkirikoksille tyypillistä, että osalliset ovat päihtyneitä ja väkivallanteko seuraa rikosentekopäätöksestä hyvin nopeasti. Tällöin erilaisille valmisteluteoille ei käytännössä jää aikaa eikä niille rikosten motivaatioperusta huomioiden ole erityistä tarvetta. ¹⁴²

Lääketieteen tohtorin, psykiatrian ja oikeuspsykiatrian erikoislääkärin ja psykoterapeutin *Hannu Lauerman* mukaan "Suomalainen surmaväkivalta on pääasiassa juopuneiden miesten keskinäistä sekavaa ja primitiivistä väkivaltaa, joka tehdään useimmiten teräasein." Eräänä keskeisenä selittäjänä suomalaiselle humalaväkivallalle on nähty niin sanotulle kakkostyyppin alkoholismille altistava geeniperimä. ¹⁴³ Toisaalta jo rikoslain muutokseen johtaneessa hallituksen esityksessä todetaan, että rangaistavuuden alan laajentamista ei voida perustella kansallisen väkivaltarikollisuutemme tyypillisillä piirteillä, vaan vakavilla yksittäistapauksilla. ¹⁴⁴

Yleisestävät näkökulmat eivät edellä esitetyn valossa erityisesti puolla vakavien väkivallanteiden valmistelun kriminalisointia. Henkirikokset ja törkeä pahoinpitely sekä niiden yritykset ovat ankarasti rangaistavia rikoksia ja niiden valmistelun kriminalisointi tuskin tuo lisäarvoa yleisestävyyteen ohjaavan ja pelottavan vaikutuksen kautta. Näiden vakavien rikosten valmistelun säätäminen rangaistavaksi korostaakin hengen ja terveyden erityistä painoarvoa oikeusjärjestyksemme suojaamina oikeushyvinä ja on hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla pikemminkin oikeudenmukaisuuskysymys. Nykyajattelun valossa olisi kriminaalipoliittisesti vaikeaa perustella tilannetta, jossa näin vakavien ja törkeiden rikosten pitkällekin edennyt valmistelu ei olisi rangaistavaa.

¹⁴² Elo 2017, 19.

¹⁴³ Kakkostyyppin alkoholismi liittyy biologisiin mekanismeihin, joissa ilmenee poikkeavuuksia "- - - verensokerin säätelyssä, keskushermoston serotoniiniaineenvaihdunnassa ja hermoston monoamiiniryhmän välittäjäaineita hapettavan entsyymin aktiivisuudessa." Lauerman 2014, 84–87.

¹⁴⁴ HE 141/2012 vp, 8.

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevia tutkimuksia ei ole liiemmästi tehty Suomessa.¹⁴⁵ Mielenkiintoisia teemoja jatkotutkimukselle olisivat muun muassa poliisin esitutkinnassa ja syyttäjän syyteharkinnassa tekemät rikosnimikettä koskevat ratkaisut sekä oikeuskäytäntöä tarkasteleva laajempi tutkimus, joka käsittäisi myös käräjäoikeuksien ratkaisemat tapaukset. Kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus tarjoaisi mielenkiintoisen näkökulman valmistelutekojen kriminalisointiin.

Lopuksi on syytä kysyä, tunnistetaanko vakaviin väkivallantekoihin liittyvät valmistelutoimet riittävän usein, ennen kuin toiminta on edennyt rikoksen yritykseksi tai täytetyksi teoksi? Onko tämä aina edes mahdollista?

Pidän todennäköisenä, että joissain tapauksissa viranomaiset eivät kykene ajoissa tunnistamaan valmistelutekojen muodostamaa kokonaisuutta, vaan osatekoja arvioidaan lievemmin rangaistavina rikoksina, kuten esimerkiksi laittomana uhkauksena (RL 25:7, 578/1995), toisen vahingoittamiseen soveltuvien esineiden ja aineiden hallussapitona (JL 10 §) tai vaarallisen esineen hallussapitona (RL 41:5, 531/2007). Aina valmistelutoimia ei ylipäättään ole mahdollista havaita objektiivisten ulkoisten seikkojen perusteella ennen kuin teko on edennyt täytäntöönpanoon. Yksinäiset toimijat eivät välttämättä viesti aikomuksistaan millään tavalla ja vakavaan väkivaltarikokseen soveltuvat tarvittaessa varsin arkiset välineet, kuten keittiöveitset. Valmisteluluonteinen toiminta siirtyy myös yhä suuremmissa määrin internetiin, mikä on itsessään haaste toiminnan tunnistamiseksi ja tekojen estämiseksi. Linjaratkaisujen kannalta olisi toivottavaa, että näytöllisesti haastavia tapauksia päätyisi tulevaisuudessa hovioikeuksien ja ennen kaikkea korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu on erilaisia ulkoisesti havaittavia objektiivisia ja rikosentekijän subjektiivista tarkoituspäätä koskevia elementtejä yhdistävä erittäin haastava tunnusmerkistö niin esitutkinta- ja syyttäväviranomaisille kuin tuomioistuimillekin. Toivon tällä opinnäytetyöllä valottaneeni rikosnimikkeen sisältöä tavalla, joka hyödyttää väkivaltarikosten parissa työskenteleviä ammattilaisia ja auttaa heitä puuttumaan vakaviin väkivallantekoihin niiden ollessa vielä valmisteluvaiheessa.

¹⁴⁵ Rikosnimikettä koskevinä tutkimuksina mainittakoon *Eetu Laaksosen* (2018) ja *Matias Multasen* (2018) Poliisi (AMK) -opinnäytetyöt ja *Elina Elon* (2017) aihetta koskeva artikkeli.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis 2011: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsinki, Helsingin yliopisto.

Boucht, Johan & Frände, Dan 2008: Suomen rikosoikeus - Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Elo, Elina 2017: Törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu oikeuskäytännössä. Teoksessa Lahti, Raimo & Konttinen, Essi & Nardo, Di (toim.) 2017: Kirjoituksia modernista rikosoikeudesta. Helsinki, Helsingin hovioikeus, 13-48. Luettavissa: https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/2017/uoiprQg7D/Kirjoituksia_modernista_rikosoikeudesta_Helsingin_hovioikeuspiirin_ja_Helsingin_yliopiston_oikeustieteellisen_tiedekunnan_laatuhanke.pdf.

Hirvonen, Ari 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki, Ari Hirvonen. Luettavissa: https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf. Luettu 7.4.2021.

Hirvonen, Ari 2012: Oikeuden ja lainkäytön teoria. Helsinki, Helsingin yliopisto.

Korkka-Knuts, Heli & Helenius, Dan & Frände Dan 2020: Yleinen rikosoikeus. Helsinki, Edita. Luettavissa: <https://polamk.idm.oclc.org/login?url=https://shop.edita.fi/digikirja/37-7853-8>. Luettu 8.7.2021.

Laaksonen, Eetu 2018: Poliisin tutkimat törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelut vuosina 2013-2017. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152930/ON_Laaksonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 22.10.2021.

Lappi-Seppälä, Tapio, Hakamies, Kaarlo, Helenius, Dan, Melander, Sakari, Nuotio, Kimmo, Ojala, Timo & Rautio, Ilkka 2021: Rikosoikeus. Helsinki, Alma Talent Oy. Luettavissa: <https://verkkokirjallily-almatalent-fi.polamk.idm.oclc.org/teos/GAHBGXCTDG#kohta:RIKOSOIKEUS/piste:tB5r>. Luettu 4.11.2021.

Lauerma, Hannu 2014: Hyvän kääntöpuoli. Helsinki, WSOY.

Lehti, Martti 2020: Henkirikoskatsaus 2020. Katsauksia 41/2020. Helsinki, Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Luettavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319479/Katsauksia_41_Lehti_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 30.4.2021.

Lehti, Martti & Suonpää, Karoliina 2020: Henkirikokset. Teoksessa Danielsson, Petri (toim.) 2020: Rikollisuustilanne 2019: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsinki, Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 9-36.

Matikkala, Jussi 2013: Näkökohtia rikoksen valmistelusta. Teoksessa Hinkkanen, Ville & Mäkipää, Leena (toim.) 2013: Suomalainen kriminaalipolitiikka - näkökulmia teoriaan ja käytäntöön: Tapio Lappi-Seppälän juhlakirja. Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, 229–254.

Multanen, Matias 2018: Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun kriminalisointi ja sitä koskeva oikeuskäytäntö. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142387/ON_Multanen.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 22.10.2021.

Pöyhönen, Pekka 2012: Rikoksen valmistelun kriminalisoimisen perusteluista ja ongelmista. Helsinki Law Review 2012/1, 113–143. Luettavissa: <https://journal.fi/helsinkilawreview/article/view/74343/36009>. Luettu 31.5.2021.

Virallislähteet

HaVL 2/2013 vp. Hallintovaliokunnan lausunto n:o 2/2013 vp hallituksen esityksen HE 141/2012 vp johdosta eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 66/1988 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 94/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 141/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi.

LA 37/2011 vp. Lakialoite 37/2011 vp. Mustajärvi ym.: Laki rikoslain 21 luvun muuttamisesta. Lakialoite murhan valmistelun säätämisestä rangaistavaksi teoksi.

LaVM 8/2013 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 8/2013 vp hallituksen esityksen HE 141/2012 vp johdosta eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi.

OM. Mietintöjä ja lausuntoja 15/2012. Ehdotus eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista.

PeVL 17/2006 vp. Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 17/2006 vp hallituksen esitys HE 221/2005 vp kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen ihmiskauppaa ja maahanmuuttajien salakuljetusta koskevien lisäpöytäkirjojen hyväksymisestä ja niiden lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain 20 luvun ja järjestyslain 7 ja 16 §:n muuttamisesta.

Oikeuskäytäntö

KKO 1996:65

KKO 2009:79

KKO 2010:36

KKO 2020:37

KKO 2021:57

Uutiset ja muut verkkosivut

Kotimaisten kielten keskus 2021: Lauseenvastikkeet: tehdäkseen-rakenne (juoksin ehtiäkseni juunaan). Luettavissa: www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/430. Luettu 30.10.2021.

Tieteen termipankki 2020: Hermeneuttinen kehä. Luettavissa: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:hermeneuttinen_kehä. Luettu 7.4.2021.

Tilastokeskus 2021: Eräiden rikostyyppien kehitys. Luettavissa: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_oikeusolot.html#Eräiden%20rikostyyppien%20kehitys.

Yleisradio 2021: 2020 oli henkirikosten synkkä vuosi - henkirikosten määrä kasvoi erityisen rajusti viime keväänä. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-11743093>.